

29 սեպտեմբեր 2017 ուրբաթ 36(5484)

ՀԱՍՏԱԿԱԿԱՆ-ԶԱՐԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ԾԱԲԱԹԵՐԹ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏԸ

ԲՐԵԴԻՐԸ ԵՒ ՄԵՆՄ

Գրեթե ճիշտ երկու տարի առաջ, 2015 թ. հոկտեմբերի 2-ին, եր մեր թերթը սկսեց հրատակել դրոֆ. Նվազայի հայկանիսյանի «Քրիստոն Արեմյան Հայաստանի հարցի լուծման հայկական հայեցակարգություն» վերնագրով հոդվածաշարը, որը հետագայում Ռամկավար Ազատական կուսակցության կողմից առանձին գրույկով լույս ընծայվեց հայեցան և աղայ քրութեմ լեզուներով, մեր նոյատակը էր «Ճակատային» մուտքամբ արձարել մեր գիտական ու լետական շրջանակների համար տարու դրամած դրդոնի է։ Հայոց ցեղասպանության գործում բրդերի դատախանակության և հայ-քրդական հարաբերությունների հետագա ճակատագիր հարցերը։ Մանավանդ որ դրոֆ. Ն. Դովիհաննիսյանը, որդես դրակի մտածողությամբ օժակած արեւելագէտ դատմաբան, իր աշխատության մեջ ներկայացրել է հայկական հայեցակարգերի իր տարբերակները, համադատախան շրջանակներին առաջարկելով ննարկել դրան տարածաշրջանում մոլեգնող հականարտությունների լույսի ներփ։

Երկու տարին անցավ. տարու մնաց տարու, հայկական ժամոցած միջի մնաց ժամոց, մինչ դրական գործոնի տարմունք հասնում է իր գագարնակետին՝ սեպտեմբերի 25-ին անցակաված անկախության հանրավետով։

Դիմա արդեն արդյունները հայսնի են։ Դայսի է նաեւ, որ տուու, առկա խոչընոտները հաղթահարելուց հետո, հայտարակելու է քրդասան դեմության կազմությունը։ Տեսանելի է նաեւ Բաղդադի, Թեհրանի և Անկարայի դիրքորոշումները, որոնք թշնամական են։ Բաղդադը՝ արդեն տրիկած իրավի նոր տրիկած համար, Թեհրանը՝ Եփրամ գետից մինչեւ Սիցելքրական ծով շիփրական մահիկ ստեղծելու իր ծրագրի ծախողման համար, իսկ Անկարան՝ իր տարածում 20 միլիոննոր դրական կաթսայի բերանը փակ դահելու սիդորության համար։ Այս, վաղ թէ ուս այդ կաթսան դայթելու է։ Օսմանյան կայսրությունը վերստեղելու քրութական երազը վաղուց ծվեճ-ծվեճ է եղել, և ժամանակն է արդեն, որ քրութեն իրենց սովորանք անոնք՝ երրորան, որը նշանակում է «Վաղ ծնված», փոխեն Գեղողամին՝ «ուս ծնված»։

Թուրքիայում բրդերի անկախական ծգումները միշտ է արդարացած են եղել, նոյնիսկ հաստատված 97 տարի առաջ կնքված Սեւի դայմանագրով, որի գիշավոր երեւ մասերից առաջինը երեւ արարական ամկախ տեսության ստեղծման սկզբունքն է, որը իրականացած միանգամից 18 մետությունների ստեղծմամբ, երկրորդ՝ հայկական դետության ստեղծմամբ Արեմյան Հայաստանում, որը այդուն էլ մնաց թրթի վրա, երրորդ՝ դրական ամկախ դետության ունենայու իրավունքի ծանչունմ էր Եփրամի ափերից մինչեւ Դիարեթի, Կանի ու Բիթլիսի վիլայեթների հարավային մասերում։

Այստեղ թէ է շեշտի հետարքական մի դարագ։ Սեւի դայմարդի սուրագիր երկների որոշմամբ, նկատի ունենալով դրական արքեր ցեղախական ստեղծելու հետո հասանելի սարածների մկանամար, ինչպես նաեւ բռն հայաբնակ եւ հայտական տարածների մկանամար նրանց ունեցած հավակնությունները, բրդերին հանձնարարվեց հանրավէ անցկացնել, ինչը, ինչպես տեսնում ենք, իրականացվեց 97 տարվա ուշացումով, այս է՝ չնախատեսված վայրում։

Այս, այս բոլոր խնդիրների եւ վերջին՝ հանրավէի իրարածության դիմաց ինչ է լինելու մեր դիրքը։ Դատկարես նկատի ունեմ երեւ դարագ։

ա- Քրդեր անմիջական մասնակցություն են ունեցել հայերի ցեղասպանության գործում եւ կրու են ծանր դատախանամակություն, որի համար դատումատես ներողություն իսկ չեն խնդրել, շարունակելով հանդերձ հայերի հող ու ջին, ստացվածներին տեղական ու վայելել։

բ- Արդական դատումական կամ կիսադատումական որեւ մարմին չի դատումական դիրքորոշում Արցախի հարցում, առնվազն իննորոշումներում ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

զ- Տարածաշրջանային վերիպարումների, վերաբաժնությունների ու հականարտությունների ներկա վասնավոր ու փորձանակու մթուլութում մեր դետությունը ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

զ- Տարածաշրջանային վերիպարումների, վերաբաժնությունների ու հականարտությունների ներկա վասնավոր ու փորձանակու մթուլութում մեր դետությունը ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

ա- Տարածաշրջանային վերիպարումների, վերաբաժնությունների ու հականարտությունների ներկա վասնավոր ու փորձանակու մթուլութում մեր դետությունը ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

ա- Տարածաշրջանային վերիպարումների, վերաբաժնությունների ու հականարտությունների ներկա վասնավոր ու փորձանակու մթուլութում մեր դետությունը ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

ա- Տարածաշրջանային վերիպարումների, վերաբաժնությունների ու հականարտությունների ներկա վասնավոր ու փորձանակու մթուլութում մեր դետությունը ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

ա- Տարածաշրջանային վերիպարումների, վերաբաժնությունների ու հականարտությունների ներկա վասնավոր ու փորձանակու մթուլութում մեր դետությունը ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

ա- Տարածաշրջանային վերիպարումների, վերաբաժնությունների ու հականարտությունների ներկա վասնավոր ու փորձանակու մթուլութում մեր դետությունը ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

ա- Տարածաշրջանային վերիպարումների, վերաբաժնությունների ու հականարտությունների ներկա վասնավոր ու փորձանակու մթուլութում մեր դետությունը ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

ա- Տարածաշրջանային վերիպարումների, վերաբաժնությունների ու հականարտությունների ներկա վասնավոր ու փորձանակու մթուլութում մեր դետությունը ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

ա- Տարածաշրջանային վերիպարումների, վերաբաժնությունների ու հականարտությունների ներկա վասնավոր ու փորձանակու մթուլութում մեր դետությունը ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

ա- Տարածաշրջանային վերիպարումների, վերաբաժնությունների ու հականարտությունների ներկա վասնավոր ու փորձանակու մթուլութում մեր դետությունը ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

ա- Տարածաշրջանային վերիպարումների, վերաբաժնությունների ու հականարտությունների ներկա վասնավոր ու փորձանակու մթուլութում մեր դետությունը ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

ա- Տարածաշրջանային վերիպարումների, վերաբաժնությունների ու հականարտությունների ներկա վասնավոր ու փորձանակու մթուլութում մեր դետությունը ստիլված է ուսալութիւնի բարակականություն դրսեւուր դայբարի մեջ միշտ է ստացել են սիյունահայերի աջակցությունը գործնական եւ բարդական մակարդակի վրա։

ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

ԵՐԿՈՉ ԽՈԲԵԼԵԱՆ

Հայաստանի մէջ լրջութեամբ եւ կարեւորութեամբ կը կազմակերպուէին յոթ-լեանական հանդիսութիւններն ու ընորհահանդեսները, այսինքն՝ որ մեր նախանձը կը գրգռէին, բանի իրենի ղետականութեան դայմաններու մէջ ըլլալով, ամէն ինչ արհեստավարժական ճակարդակով կը կատարէին, մինչեւ մենի, մեր գաղութներուն մէջ՝ սիրողական:

Այսօր ալ նոյն է Հայաստանի մէջ, եթէ զանց առնենք այդպիսի հաւաքներուն խօս առնողներուն անվերջանակի շարժը եւ ներկայական տակա նօսրացող թիւը...

Վերջեւ ականջալուր եւ ականատեսն դարձան Երեւանի մէջ Տէի ունեցած Երկու յոթեւեանական միջոցառումներու, մին Պէյրոքի մէջ հրատարակուող ՌԱԿ-ի դաշտօնաթեր՝ «ԶԱՐԹԾՈՆՔ»ի 80-ամեակի առիթով, իսկ միւսը, դարձեալ Պէյրոքի հրատարակուող Համազգայինի գրական-գեղարվեստական հանդէս՝ «ԲԱԳԻՆ»ի 55-ամեակի առիթով:

Ես երկուին ալ աշխատակցած եմ Հայկ-
դեն. «ԶԱՐԹՈՆՔ»ի դարագային՝ տարի-
ներով, սակայն անոր յոթելեանը նեւու
հրահրուած, Երեամի Ազգային գրադա-
րանին մէջ հաւաքուած 20-22 ներկաներուն
(ինչպէս նշած էր **ԱԶԳ**-ը) մէջ չէի: Հարցու-
հրաւերը չէ եւ ասոր համար ալ չեմ անհան-
գուսացած, բանի տարիներէ ի վեր դադրած
եմ աշխատակցելիք այդ թերթին, սակայն
ցաւեցայ այսպիսի դատուարեր անցեալ
ունեցող թերթի մը 80-ամեակը նշելու ե-
կած ներկաներու փոքր թիվին համար:
Պատճառը ինծի ծանօթ չէ, ոչ ինացայ, թէ
որրո՞նք կազմակերպած են, ոչ ալ՝ որրո՞նք
խօս առած են, սակայն, ի լուր այս ժխու-
թեւոյթին, իսկապէս ցաւեցայ: Ութուն
աշրուան դատութիւն ու վաստակ ունե-
ցող սփիստահայ թերթ մը, անուանի խմ-
բագիրներ ունեցող օրգանի մը հիմնադր-
ութեան աշտղարձ Մայր հայրենիին մէջ,
այսպիսի անուուն ծնունդ կը նշուի: Եւ դեռ
յոյսեր կը փայտայուին, որ արեւմտահայց-
րէն Հայաստանի մէջ դէք է դահղանուի:

Երկրորդ, որուն Մերկայ ըլլալու հրավետացած էի, «ՔԱԳԻՆ» հանդէսինն եւ «The Club» (Ակումբ) կոչուած գինետան մէջ, ուր հաւաքուած էին յիսմեակ մը մատրականներ, հանդէս սփիւրքահայ, թէ հայրենի աշխատակիցներ ու բարեկամներ: (Գինետուն բարը վիրատրական թռո չքոփ, բանի այս վայրին մէջ յաճախ երգիչ-երաժիշտներ ելոյթ կունենան, սեղամիկներու շուրջ բոլորուած, բաժակ մը գինիով ուն կնդիր հասարակութեան մը առօտեւ:)

Գիմիով երգն ու երաժշտութիւնը հասկ-
նալի է, սակայն յարմա՞ր վայր էր յոթելեա-
նական ձեռնարկի մը համար: Երբ ներկա-
ները սրաի աթոռներու վրայ չեն, այլ սե-
ղանիկներու ուրոց բոլորուած եւ խօն-
դուած, անխուսափելի է, որ նարդիկ իրաւ-
հետ չխօսին եւ անուուչ՝ չաղմկեն: Բաց-
ասիր, ձիգ դիմի ըլլար, որ օրուան հիմ-
նական խօսողն ու ղարբեաթերքը ներ-
կայացնողը հանդէսին նոր շշանի, նոր
խճագրական կազմի գիշաւոր խճագի-
րը ըլլար, այլ ոչ խճագրական կազմի հա-
յասանցի անդամ մը, որ զարմանալիօրէն
«ԲԱԳԻՆԸ» դիմակեց՝ անոր կուսակցա-
կան դատկանելիութիւնը տեսելով... Ես
տարիներէ ի վեր «Բագին» ընթերցող եմ
եւ անոր էջերուն չեմ հանդիպած որտեւ-
նուում այս մասին, ինչ որ բարենիշ կը
նկատեմ, քանի ան զուտ գրական-գեղա-
րուեստական անձնագիր ունի եւ հաս-
ցեագրուած է բոլոր գրականաւոր ընթե-
ցողներուն, ալ ի՞նչ անհրաժեշտութիւն կար
անոր դատկանելիութիւնը յիշելու: Դա-

յաստանցի հանդիսավարին անտեղի եւ ա-
ւելորդ մէկ ժեւադրումն էր, որ, վսահ եմ,
հանդէսի իսկական ժերը դիմի չընէին:

Յամենայն դեպս, սփիտքահայ թերի
կամ հանդէսի ասրեդարձներու նօւումը
Յայաստանի մէջ, ողջունելի ըլլալով հան-
դերձ, փափաթէլի էր, որ աւելի լաւ կազմա-
կերում էր:

**3,6 մլրդ դոլար բռնություն Աղրբեջանին, կամ
սաեւ ովքե՞ր են զինում մեր թշնամուն**
*Եղանակը 40 մլրդ դոլարի ներդրումներ եւլրոպական ընկերություններից
Բարեկամ կնուած նոր «դաշտի գործարքով»*

Հենց այդբան՝ 3,6 մլրդ դրամ գումար արեւմսյան ընկերությունները կազմիրեն Ադրբեյջանին, ըստ օրեւ այդ երկրում ստորագրված նավթային երկրորդ, այսպէս կոչված «Դարի գործարքի»: Ընդգծենք, որ սա միայն այս բունություն է, որ բիտանական «Բրիթայիստրոլիումի» գլխավորած ընկերությունները մի քանի տարիների ընթացքում կզգարեն մեր թշնամի եւ մեզ հետապնդականի մեջ գտնվող երկիրն՝ «Ազգերի-Դիրագ-Գյուլենելիյ» նավթի հանդապային մինչեւ 2050 թվականը շահագործելու եւ նավթ արդյունահանելու համար:

Վերոնչյալ գումարը կսանա Ադրբեցանի դետական նավթային հիմնադրամը, որտեղ մոտ 32 մլրդ դոլար կա վերջին տարիներին նավթի գների կտրուկ աճկումը Ադրբեջանի կառավարությանը դժվարին իրավիճակի մեջ է դրել, եւ այս հիմնադրամը համարվում է այն հույսը, որ դրտք է փրկված երկրի տնտեսությունը ցցունմների ժամանակ: **Եվ ահա, ժնորհիվ արեւմտյան ընկերությունների տրամադրած դրամանորիի, Ադրբեջանը եւ նրա նավթային հիմնադրամը ունի բաշխությունը աշացան:** Եվ սա միայն այն փոքր մասն է, որ Ադրբեջանը սացել է վերոնչյալ գործարքի ժնորհիվ, որին մեր եկրողասերներն ու ամերիկացիները բացարձակապես չեն անդրադարձանում: Ազնիայս է, որ հանուն սեփական գրամանի տարունակության, վերջիններս չեն կարող բնադրածել արեւմտյան ընկերություններին այր գործարքի համար: Այլ բան է, եթե գործարքը կնվեր ռուսական ընկերությունների հետ, հիստերիկ վայնասունն աղահովված կլիներ: Ըստ էության ադրբեջանական նավթարդյունաբերությանը երկրորդ ունիչ տալու նոյանական ունեցող գործարքն ուղղված է Հայաստանի եւ Արցախի անվտանգությանը, իսկ մեր գրամական «փորձագիտական» եւ լրատվա-ֆարողչական ուսումնական տարածությունների վերաբերյալ առաջարկությունների մասին պատճենական գործարքի համար:

Դամաճայն նոր գործարի, արեւմ յան ընկերությունների կոնսորցիոնը, որի մեջ բացի «Բրիքիտ դեսրոլիումից», մասնաւում են նաև «Ծեվրոնը» «Եսոն մորիլը», «Սասօյլը» եւ այ ընկերություններ, ծրագրում է 40 մլրդ դոլարի ներդրում կատարել մինչեւ

2050 թվականը վերոնշյալ հանգամանքը կայի 500 մլն տոննա նավթն արդյունահանելու համար: Ընդ որում, աղյուսացանական նավթային ընկերությունը՝ SOCAR-ը, նոր դայտանազարդում արդեն ոչ թե 11,6, այլ 25 տոկոս բաժնեմաս ունի եւ նրան է անցնելու սացվող ժահույթի 75 տոկոսը: Ակնառու կալվում է, որ առաջիկա տարիներին նավթի արդյունահանումից 180 մլրդ դոլար կսացվի, իսկ նախորդ 1994 ին կնված առաջին «դարի գործարիք» ընորհիկ Արդրեցանում 33 մլրդ դոլար ներդրումներ կատարվեցին, արդյունահանվեց մոտ 400 մլն տոննա նավթ իսկ այդ երկիրը սացավ 125 մլրդ դոլարի եկամուտներ: ճիշտ է, անցած տարին համապատասխան 2003-ից հետո, նավթի գները առնվազն 2,5 անգամ գերազանցում էին ներկայի գներին, բայց այս գործարիքը անկույտ աղբողոք արդբեջանական տնտեսության համար վերականգնվելու հնարավորություն է:

«Բիրիթ մետրոլիումի» նախագահ
Որբեր Դավիթ Բաբկում ստորագրեց
ված համաձայնագիրը բնորոշել է որ
դեռ «նոր հարյուրամյակի գործարք»
Մեծ Բրիտանիայի վարչապետ Թերեզա
կա Ստեյլ՝ Էներգետիկ ոլորտում Ադրբեյ-
ջանի եւ Մեծ Բրիտանիայի համագործակցության նոր փուլ, իսկ Ադրբեյջան
նում ԱԱԾ դեսպան Որբեր Ստելլա
հայտարարել է, որ «ԱԱԾ-ն ժամանակակից առաջարկությունների մեջ ընդունակ է առաջարկել այս առաջարկը»
Բնական է, այս ամենը եւս չեն «տեսանել» կամ «լսել» Հայաստանում այս երկրների դժողովության մասին այս իրավիճակում ԵԱՏՄ-ից Հայաստանի դրւությունը գալու հարց են բարձրացնում: Ի դեմք, արդի նույն առաջարկը կամ այս կապակցությամբ Ադրբեյջանի իր ուղղակի դերը ընորհապուրել է նաև մեր հարեւան Վրաստանի վարչապետ Գեորգի Կվիրիկասվիլին եւ Թուրքիայի Էներգետիկ գետիկայի եւ բնական ռազմական նախարար Բերաք Ալբայրաք:

Ծագված, որւած էլ «լարազագականիկ», «դատմական» կամ այլ կերպ բնորութեն այս գործարքը, որա արդյունավետությունը դայմանավորող գիտակոր գործոնները լինելու են նաև ի գները, որու արդյունահանվող նաև ի ինքնարժեք եւ ի արական դաշտաները։ Այսեղ արդեւ

ամեն ինչ այդքան էլ լուսավոր չէ,
որքան ցանկանում են ներկայաց-
նել մեր հարեւանները:

Նախ՝ բացի նավթի գների անկումից, Աղրեջանում գուգահեռաբար տարեց-տարի նվազում են դրա արդյունահանուն ծավալները։ Առավելագույնը եղել է 2010-ին՝ 51 մլն տոննա, այժմ այդ ցուցանիշը հասել է 40 մլն տոննայի։ Այս տարվա 7 ամիսներին նավթադրունահանումը նվազել է եւս 9 տոկոսով։ Այնուիենք, նոր հանգայրեց գտնվում են Կասմից ծովի խորում ի տարբերություն ծանծաղություն գտնվող եւ ներկայում տահագործվող հանգայրերի։ Դա նշանակում է, որ նոր հանգեցից արդյունահանվող նավթն ավելի բանկ կարժենա եւ իմֆնարժեն ավելի բարձր կլիիթ։ Միանշանակ չեն նաեւ նավթի 500 մլն տոննա դաշարների մասին սվյաները։ Մինչ այդ, «Բրիթիս բերողիումը» աղրեջանական նավթի աղացուցված դաշարները գնահատել եր 620 մլն տոննա, որից 400 մլն տոննան արդեն արդյունահանվել է։ Այժմ նշվում է 500 մլն տոննա դաշարների արդյունահանուն մասին, բայց ոչ մի տեղ չի նշվում, որ խոսքը աղացուցված դաշարների մասին է։ **Նկատի ունենալով** նաեւ նավթի ներկայիս գները, ակնհայտ է դառնում, որ այս գործարից սպասելիքները նույնը չեն, ինչպես 1994-ին կնվաճ առաջին «դարի գործարից»։ Թերեւս այս դայնանագրի հիմնական նղատակը արդյունահանուն ներկայիս ծավալների դադարանումն է առաջիկա տարիներին։

Ωη λαρτεլի անեսել նաեւ հարցի բարձրական եւ բարովական կողմը՝ Աղրբեջանում նախագահական ընտրություններ են եւ մինչ նախկին գործարի ժամկետի լրանալը նոր գործարի կնիքներու հիման Ալիեւի ցանկությունը դայնանավորված է նաեւ սրանով։ Առավել եւս, որ այս դաին դրությամբ աղրբեջանական սնտեսության անկումը շարունակվում է։ Ըստ այդ երկրի վիճակագրության դետական կոմիտեի տվյալների, հունվար-օգոստոսին Աղրբեջանի սնտեսական անկումը կազմել է 1,1 տոկոս, որը հիմնականում դայնանավորված է նավթագազային հատվածում 7,6 տոկոս անկմանը։

Ամեն դեղինը, դես է արձանագրենի, որ Ալբրեջանի սնտեսական հնարավորությունները առաջմ ավելի մեծ են, քան Հայաստանինը։ Մեր առջեւ սնտեսական աճի բարձր տեմպի աղահովնան հրատար հարց է ծառացած, եւ Հայաստանի կառավարությունը դարձագաղես այլ տարբերակ չունի, քան այդ ուղղությամբ գործնական փայլեր կատարելու։ Մյուս կողմից, ԵՄ հետ ասցիշացման դաշտասկող Հայաստանի բարձրագույն իշխանությունը դես է, ի վերջո, կարողանահսակ տարբերել, թե ո՞վ եւ ինչպես է հարսացնում ու զինում Ալբրեջանին եւ հանդես գա հաճաղատասխան կողմին ուղղված՝ մտահոգություն արտահայտող հայտարարություններով։ Այլաղես, նրա կարքագիծը առանձնացես չի տարբերվի մեր երկրում գործող բաղաբական եւ հասարակական կազմակերպությունների մեջ միավորված «հիմնգերորդ ժարասյան» ներկայացուցիչներից։

Սիսիանում բազվեց ՈՄԿ Արմենակ Եկարյանի անվան հրաձգարանը տարանիների եւ աղջիկների համար

նակ ընթանում էին սրահի նորոգման աշխատանքները, եւ սրահը հարմարեցվում էր հրաձգարանի հանար սահմանված չափանիշներին, որդեսզի երեխաները կարողանան նշանառության վարժանելուրվ իրենց առաջին բայլերը կատարել դեմի գինվորական դատարանություն։
ՈՎԿ Կենտրոնական վարչության այս նախաձեռնության գլխավոր նղատակն է, որդեսզի ՀՀ սահմանադրք գոփիներից Սիսիհանը, որն այնքան բազեր է սեւ հայոց բանակին, միշտ բարձր մարտական դատարանություն ունենա, եւ դրանով է դայմանավորված ննանօրինակ հրաձգարանը առաջինը հենց Սիսիհանում իիմնելու հանաճանանք։

Վելու է ռամկավար զինվորական մեծ գործիչ, Վանի հերոսական ինքնաղացած դանության զինվորական խորհրդի նախագահ եւ հրամանատար Արմենակ Եկարյանի անունով»:

Գեղեցկորդն հարդարված եւ բոլոր համարություններն ունեցող հրազդարանին դակասում էին միայն զինատեսակներ... իսկ զինատեսակները՝ 3 հրացան եւ 2 ատրճանակ, որոնցով այսուհետև մարզպելու են Երիտասարդները, ինչուն հրատությամբ նետեց Յակոբ Ավետիքյանը, նորաբաց հրազդարանին են նվիրաբերվել լիբանանահայ հայսնի ռամկավար գործիչները եւ բարերար ընկեր Կարապետ Պատղահեցյանի կողմից: Իսկ բարերարի նվերը Յայստան էր բերվել Բեյրութի հայսնի ռամկավար գործիչ ընկեր Պետրոս Շոփչյանին միջոցով: Յ. Ավետիքյանը ժեղեկացրեց, որ Կ. Պատղահեցյանը, որ կուսակցական բարձր դաշտններ է Վարել, 80-ական թթ.ին Յայաստան է ուղարկել խնճորի 100 հազար սնկի, որոնց բերքը հետագայում կոչվել է «Դեմիրշյանական սորս»: Նա Յայաստանին է նվիրաբերել նաեւ հոլանդական ցեղի սերն եւ սերմակայան, որը անձանք է հասցել Մայր հայրենին:

բոլոր նախաձեռնություններին բաղադր-
յին իշխանությունները դատրաստակամ
են օգնելու եւ օժանդակելու իրենց բոլոր
հնարավոր միջոցներով:

Միջոցարման ընթացքում ողջույնի խոսնվ հանդես եկան ընկեր Յակոբ Ավետիքյանը, բաղաբարեց Արքուր Սարգսյանը, ընկեր Վարդան Նազիրյանը: Յակոբ Ավետիքյանն իր խոսքում ճամանավրաբետ էլեւսց: «Այս իրազգարանը կոչ-

Իր խսոր Սիստանի բաղադրյալ է Արքայի կողմէն:

Դեղուած, գուցացրի այսաւուն
դեղիւմ, կունենա շարունակություն՝
սահմանամերձ այլ ժղաններում եւ:

ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՈԱԿ ԵՐԻՍԱՍՏՐԴԱԼԱՆ ԱԿՈՒՄՔԻ «ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ ՍԵՐՆԱՆԴ» ՕՌԵՎԱՀԱՆԴԵԿ

Սեպտեմբերի 21-ին Արմավիրի ՌԱԿ Երևանադրական ակումբը նախաձեռնել էր «Անկախության սերունդ» խորագիրը կրող բարեգործական բնույթի նկարչական ցուցահանդես-վաճառք:

Ցուցահանդեսը տեղի էր ունենալ բաղադրիչ Մշշոգառման նորական էր օժանդակել Երևանի Գեղարվեսի դետական ակադեմիայում Վճարովի հիմունընթերով սպորտով ուսանողներին՝ ուսման վարձի որոշակի մասը Վճարելու համար: Միջոցառմանը ներկա էին հյուտեր՝ ինչողես Սիյուրիի ՌԱԿ կառույցներից, այնողև էլ՝ Հայաստանից, որոնք փորձում էին իրենց նվիրատվությունների կամ նկարներ գնելու միջոցով օգնել ուսանողներին՝ տալով կրթության մեջ առաջընթացին նորատող բայլեր կատարելու հնարավորություն: Ցուցահանդեսին ներևա էին նաև Մրճավիր ռորնց մեծանասնությունը ՌԱԿ Երևանական ակումբի անդամներ են, իսկ նրանցից մի խանիսն էլ կուսակցության շաբերն են համարել Վերջերս: Երիտասարդ Ակարիչների համար կազմակերպված ցուցահանդեսը դրական ու օգտակար նշանակություն ունեցավ. բացի նկարների վաճառքից սացած եկամուտներից, Երիտասարդները արժանացան բազակերպնի, խախտուսանի ու գովասանի խոսքերի, բարոյական ու հոգեբանական աջակցության, որը, անուուծ, յուրաքանչյուր սկսնակ արվեստերի համար է:

Ցուցահանդեսին իրենց նախակցությունն են բերել 16-ից ավելի նկարչներ, որոնց մեծամասնությունը ՌԱԿ Երիտասարդական ակումբի անդամներ են, իսկ նրանցից մի քանիսն էլ կուսակցության շարթերն են հաճալիել Վերջերս: Երիտասարդ նկարչների հաճար կազմակերպված ցուցահանդեսը դրական ու օգտակար նշանակություն ունեցավ. բացի նկարների վաճառքից սացած եկանությունից, Երիտասարդները արժանացան բազալերանի, խրախուսանի ու գրվասանի խոսքների, բարեյական ու հոգեբանական աջակցության, որը, անշուշտ, յուրաքանչյուր սկսնակ արվեստերի հանաւաս կարեւու է:

Եւ հյուտերին, Եւ Ակարիչներին դարուել Եւ արվեստով աղբելու ու արաթելու զգացումը:

Ցուցահանդեսի հյուրերի թվում Երևանու ՌԱԿ Գերազույն խորհրդի նախագահ ընկեր Վարդան Նազիրյանը, որ «Դայ ձայնի» հետ գրուցում կիսելով ցուցահանդեսից ստացած տղավորությունները, նշեց, որ ցուցահանդեսը տարբերվում է կուսակցության երիտասարդների նախաձեռնած նախորդ միջոցառումներից, եւ այս մեկը կազմակերպված էր ուս ավելի բարձր մակարդակով, հանրության շրջանում ավելի մեծ հնչեղություն էր ստացել: «Չաս տղավորված եմ ու հոլոված, երիտասարդների խանդավառությունը, դրական լիցենզ մեզ էլ են փոխանցվել: Նկարիչների աշխատանքներն իսկադես ուս գեղեցիկ էին, բարձրորակ, արժեքավոր ու խորիմաս, եւ իրենց ներհեներն եւ հաճակ մեւնաբանում

- Եհն իրենց աշխատանքները՝ ներկայացնելով դրանց խորությ թափած ինասն ու նկարների փոխանցած ասելիքը: Տուցահանդեսին ճամանակողությունը երեսասարդների նորագույն երևանակներն էլ իրականացան թե՛ նյութապես, ե՛ բարդապես»:- Առեա ոններ Նահերան:

Մեզ հետ իր ժողովությունները կիսեց
նաեւ Լիբանանից Հայաստան ժամանած
ՌԱԿ անդամ ընկեր Պետրոս Թոփչյանը,
որ բարձր գնահատեց Երիտասարդների
կատարած աշխատանքը, ուշեց ցուցա-
հանդեսի բարձր որակը: «Գովելի է նաև
միջոցառումների կազմակերպումը Երի-
տասարդների կողմից: Ցանկալի է, որ
դեսպի դրանք շարունակական բնույթ
կրեն, Երիտասարդները միշտ նախաձեռ-
նեն այսպիսի միջոցառումներ, ժամա-
նակ տրամադրեն ու դատարակալից ցուցահան-
դեսներ»: - ասաց մեր օրուանիկա:

Ի՞նչ են անում այն երկու հայերը, որոնք միջյանց լրիվ անծանոթ՝ հանդիպում են, օրինակ, Նորվեգիայի նայրաբաղավ Օսլոյում եւ դարզում, որ երկուսն էլ հայ են: Եթե երկուսն էլ այդ դասին ազատամանակ ունեն, ապա հաստատ գնում նաև են են: Ինչ-որ ժեղ, ինչ-որ բան են խնում, ուսում, ավելի շատ՝ խնում, կարող անուուց, գրուցում ու դարտադր՝ հայերեն, վերջում էլ վիճում, թե ո՞վ դեմք է փակի հաշիվը: Մի բանի օր անց նորից են հանդիպում (արդեն հեռախոսահամարներն ունեն ու բարեկամացել են), մեկը մյուսին խնդրում է ինչ-որ բան (հնարավոր է փող), մյուտ տալիս է, հետո վերցնողը ոււացնում է վերադարձնել, վիճում են, բայց այս անգամ արդեն ոչ հաշիվը փակելու ռուրջ... Ամեն դեմքում, արտասահմանում ապրող երկու հայ՝ հանդիմելիս ժմանում են, գրուցում են, ու դա բնական է: Կես երբ դարզվում է, որ Օրանք երկուսն էլ ոչ միայն հայ են, այլև, օրինակ, երկուսն էլ Կապանից, ոգեստությունը, հասկանալի է, ավելի մեծ է լինում, ու փուլն ավելի ջերմ, վեճն ավելի քունդ...

Ինչեւէ, մենք սիրում ենք իրաւ, սիրում
են միավորվել, հաճատեղ ինչ-որ բան
առել, հայրենակիցներով հավաքվել՝ լինի
որ բանակում, թե... արտասահմանում:

Մի զարմացե՛ք, դա իրով այդղես է, օրինակ Հայաստանում այս դահին գործում է ավելի բան 100 հայրենակցական միություն: Կրկնում եմ՝ ավելի բան 100: Հայաստանն ունի 10 մարզ՝ գումարած Երևանը, այսինքն եթե հայրենակցական միությունները Հայաստանում ձեւավորվում են տեղական սկզբունքով, ապա այդ թիվը չտեսք է գերացանցեր 11-ը, լավ՝ 20-ը, հաշվի առնելով, որ, օրինակ, գավառցիները չեն ցանկանա վարդենիսից հետի հետ ինչ-որ բան ամել, կամ

☞ 1 Լրագողմերի սկսած բնաւ-
կումն ինաս ունի, բանի որ դա-
տունաղես ցջանառելուց հետ,
եթք մեր օրենքները հատով ընթացակար-
գերով այժմ արագորեն ընդունվում են
Ազգային ժողովում, աչք տեսածից է վա-
խենում, ու այսպիսի բնարկումները
կանխարգեիչ նշանակություն կարող են
ունենալ: Դե իսկ այս բնարկումները օ-
րենի հեղինակները կարող են ընդունել
օրենի հանրային բնարկման եւ օրենքը
կոնսենսուսով ընդունելու իրենց խոսու-
մի համատեսում:

Այսպես. իիմա, եթք ցանկացած տեղեկատվություն հնարավոր է ձեռք բերել այլնութանային աղբյուրներից՝ նախագծով սահմանել, թե դետական եւ հնմակառավարման մասին մարմինների ու դատույթային մասին տեղեկավության տրամադրումը կարող է մերժվել, եթե այն ակնհայտութեն չի դարունակում հնարային հետարրություն, առնվազն տարակութելի է : Ում համար՝ ակնհայտ, կամ «հանրային հետարրությունն» ու այդ «ակնհայտը» ովելի են սահմանելու՝ մանուկի բարուղական դրույթ, որի խնդիրը հայաստանյան չափանիշներով նախնական ոչք հանրային հետարրությունը բավարելին է, այլ սեփական ժեֆի ու սեփական գերատեսչության շահի դաշտանումը, այլապես նրան կազատեն աշխատանիցից: Ե, վերջինիս համար «ակնհայտութեն» հանրային հետարրությունը միշտ կհակասի իր գերատեսչության հետարրությանը: Նույն կերպ հանրային հետարրությունը հակասում է այն դաշտույթի շահին, որից լրագրողը կամ բաղադրացին իր ապօրինությունների մասին տեղեկություն է ուզելու: Ինչ, արեւ դատական կարգով լրագրողը դեմք ապացուցի իր բարձրացրած հարցի հանրային հետարրության «ակնհայտութենը», իսկ դատարանները միթե լրիիիվ դատահարար դաշտույթի մասին կամ կառավարման մարմիններին չեն դաշտանում սովորաբար Հայաստանում:

Կամ՝ որ թվով նպագ աշխատող ունեցող հիմնարկները, եթե տղեկություն տաճարդողի ռեսուրսների ու ժամանակի վասննամ վտանգ կա՝ լայնածավալ տ-

Անսնէպսիկութիւնների ժամանակակից տեսչութիւններ

የኢትዮጵያውያንድ ስትራኝና አዲስ

Միությունը, ի դեմ

Բայց Դայաստանի՞ւմ, ո՞ր
է խնդիրը, ո՞վ է խանգարու-
լուցիներին հանդիմեց
Վանաձորում կամ Ալավե-
դիում, նոյնիսկ Երևանու-
ու մի թաս բան խմել եւ լր-
ռեցի մնալ: Դայաստանու-
աղարանի մնալու համա-
դեսք է անդայճան հայրէ-
նակցական միությո՞ւն բա-
ցել, հետո էլ տարբեր համա-
դետական ընտրություններ-
ժամանակ սատարել ինչ-ու-
մեկին՝ չնորանալով հաօ-
րահավաքներին տանել «Ա-
ղարանը ձեզ հետ է» գրու-
տաներ: Լավ, եթե Եհով
Շեղում են Մարտ Եւլունակու-

մեկն այս ազգերից որոնչ իրացնել սեփական իմֆորմացիան իրավունք՝ ազդվելով բրդերից, չնայած ինչո՞ւ են այդքան հեռու գնում:

Պատգեմ նորմալ օրենս զրեմ,
կամ՝ ընդհանրամես մի՛ զրեմ

նեկասվության տրամադրման տեսակեցից, նույնութեա կարող են մերժել տեղեկության տրամադրումը, սա եւս կանոն չի կարող լինել, քանի որ նվազ թվով աշխատող ունեցող հիմնարկը կարող է սնօրինել ողջ համրությանը վերաբերող տեղեկագության, ինչպես սակագները կազմակերպող համանաժողովը կամ ԿԸՀ-ն, կամ Մարդու իրավունքների դատավաճակի աշխատակազմն են նիրառետում, իե՞՞՞՞:

թյուն չտրամադրելու իրավունքը: Զեղավ:
Սինէեր դեռ մայսին արդարադատու-
թյան նախարարի տեղակալ Սուրեն Օրբե-
յանը այս փոփոխությունները դիմարկում
էր օրենքը հակակոռուպցիոն գործի
դարձնելու տեսանկյունից եւ, բացի այդ
օրենի նորատակ էր անվանում Սահմա-
նադրությանը տեղեկություն ստանալու
մարդու իրավունքի աղափովան մեխա-
նիզմների ներդրումը:

Իսկ, օրինակ, ո՞վ դեմք է աղացուցի, որ
տեղեկատվության չշրամադրումը, ընդհա-
կառակը, հակասում է բաղամացու, հան-
րության՝ տեղեկացված լինելու սահմա-
նադրական ժահերին: Դակասությունը
Սահմանադրության հետ «ակնհայտութեա»
ամենաա:

Ազսիայս է:
Արանց այդ էլ օրենսդրությունն այնքան
սահմանափակումներ է նացել տեղե-
կավորության չօրամաղրման դեղբերի
սահմանավորման:

Վերը նշված ամիսնաբացնող կետերը իրավական ակտերի նախագծերի հրադարակման դաշտունական կայլուչ չկան:

Զնայած, միեւնույն է, կայիրմ հրադարավված տարբերակում տեղեկության տաճարդում մերժելու հիմքերի մի ճասմ, օրինակ, միհայ է կարելի է տարբերացել օ-

Ինակ՝ տեղեկության տրամադրումը մերժվում է, եթե դարտւնակում է դեւական, ծառայողական, բանկային, առեւտրային կամ այլ գաղտնիք, այդ այլի տակ հինչ ասես կարելի է սաղացնել։ Կամ՝ եթե դարտւնակում է նախաբննության սվյալներ։ Ե, հա, հաճածայն ենք, սակայն նաև Վասի չեմ ամողօջանիք ժամկետներով երկարատեւ բննպող գործերում անընդհանուր նախաբննական գաղտնիքով ծածկվող

թե այդ մարմինը տեղեկատվության ազատության ոլորտում լրացուցիչ կառուցակարգեր ստեղծելու նոյանակ ունի։ Անհասկանայի բառերը, սվյալ ուելքում կառուցակարգերը, ենթադրում են ինչ ինչ վերահսկող լիազորություններ, մասնավոր՝ Մարդու իրավունքների դաշտայինի գրասենյակին կից (թե՝ արդարադատության նախարարությանը կից դեֆակտո) է գործելու այդ մարմինը։

Ներ իրավաղաների վրա, միջնդեռ Երբեմն մանուկի հրադարակումները զգում են տարբեր շարժարիթներով վճռության ընթացք կերծելու հակումները։ Կամ տեղեկասպության տաճարնամբ խախտվում են մտավոր սեփականության իրավունքները. հա, բայց մտավոր սեփականության իրավունքները մեզանում համատարած են խախտվում, եթե ընտրողաբար մերժվում է տեղեկության տաճարումն առանձին դեմքի համար, որ հանրության է հետարրում՝ աղա ամենաքրողության լայն դաշտ է բացվում մյուս խախտողների համար. նախ դաշտն այնդեւ կարգավորեն, որ մտավոր սեփականության գողոր համատարած դարսավանդի արժանանա, իետ օրենքով տեղեկության տաճարումն մերժելու կոհտարկենք բնականն հարթության մեջ։

Համարակալու պահանջման մասին առաջ

Սախագծով առանձնացվելու է տեղեկավորյան ազատության խորհուրդ, որը մի շարֆ դարտականություններ ունի՝ այդ թվում՝ նշանական մոնիթորինգով օրենքի կատարմանը հետևելու, ՄԻՊ-ի միջոցով տարեկան հաշվետվություն ներկայացնելու, առաջարկներ ձեռավորելու: Խորհուրդը նաև վերաբարասման եւ կրթական ծրագրեր է իրականացնում եւ այլն: Այսինքն՝ սա նի նոր լրացրութերն է տեղեկավորյան այս այլանության մեջ:

Արդարադատության փոխնախարար Սույեն Ջրմոյանն ասել էր Ժամանակին,

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱՆ

Հայր ստեղծարար է, ու այսինքն գումավոր հեռուստացուց, ամերիկյան դոլարի գոյս,...Սի խոսնվ, եթե չգիտեի, իմացեմ հայր ստեղծարար է: Ու ամեն անգամ, երբ հանդիպում եմ ձեր օսարերկրացի ընկերներին, հղարժուն նշեմ, որ գերմանացին ինժեներ է, իսաւացին՝ դիզայներ, հայն էլ ստեղծարար: Շուտով սա կդառնա դետական բարոզ: Բոլոր դդրոցներում, շախմատի դասասենյակների դասերին կփակցնեմ՝ **Հայր ստեղծարար** է գրությունը, որդեսզի չմոռանանք, Մակոնդիյում տեղադրված՝ **Վերեւում Աստված կացուցանակի տես:**

Այս Նախաձեռնությամբ հանդիս կգա Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի գործադրյալու մեջ: Ի դեմք, Հայաստանի զարգացման հիմնադրամը, ինչդեռ հույսում է անոնմը, սովորական, թեկուզ համահյալքական հիմնադրամ չէ, նրա նորատակը՝ Հայաստանի զարգացումն է, իսկ առավելությունը՝ Հայաստանում ներմուծման, արտահանման եւ գրոսացրջության աճի խթանումը: Այսինքն, եթե որևէ մի or արբնանավ ու ձեզ հայտնի է, որ Հայաստանում ներմուծումն աճել է 60 տոկոսով, իսկ արտահանումը՝ 75, եւ ուրախ փողոց դրւս գաֆ, որտեղ տեսնել գրոսացրջիկներ՝ ասրբ ազգերի, իմացե՛ք Հայաստանի զարգացման հիմնադրամն իր առավելությունը կատարել է. Հայաստան այլևս զարգացած ենթությունն է, համ է, հիշեցած

Նեմ՝ ստեղծարար: Ոչ սովորական ստեղծարար. Յայը՝ **քից շատ ստեղծող ազգ է**: Ուս հղարտնությամբ է նույնամ. Տիգրան Մեծի հետո, բոլոր հայերը սա ասել են, իինա էլ Արմեն Ավագ-Ավազյանն է ասում ու հղարտնությամբ: Ու ոչ ո՛չ հարցնում. Եղբայր, եթե հայը քից շատ ստեղծող ազգ է, աղա ինչո՞ւ հայը միշտ ֆիշ է ունեցել եւ ունի: ՉԸ, եթե շատ են ստեղծում, ուրեմն շատ դեմք է ունենամ, բայց բանի որ չունենի, ուրեմն կան ճեղ համար չեն ստեղծում, կամ ճեղ համար են ստեղծում, ուղղակի խորս են, կամ էլ ինքներս ճեղ խարում են, թե բա՛ քից շատ ստեղծող են: Ո՞րն է...

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ հայերի մեծ մասն սպառում է Յանաւանից որուն

ուրեմն հայի ստեղծարար լինելով՝ Հայաստանի զարգացման հետ հետև կապ չունի: Ավելի կոնկրետ՝ հայը ստեղծարար է, քայլ Հայաստանում չէ: Այսինքն ձեր ընկերներին անդայման դա՞ էլ ասեմ, ավելի ճիշճէ՞ մի ասեմ, գուշը նրանց մեջ կան մարդիկ, ովքեր ուզում են զալ Հայաստան՝ ստեղծարար մարդկանց հայրենիքով ու այստեղ ներդրումներ առեն, Հայաստանը զարգացնեն, ինչի արդյունքում էլ մեր ՀԱՍ-Հայաստանի որս էլ իր հերթին կնորսանի ողջ մասեսության զարգացմանը, ինչն էլ իր հերթին հիմնական կրածնա մեծ վերադարձին ու Հայաստանը կրածնա 4 միլիոն բնակչություն ունեցող զարգացած երկիր, մինչեւ 2040-ը Այսինքն որ ուշադիր եղեք, թե ինչ եթ ասում ձեր այլազգի ընկերներին ուսանուածիք Յանա

Սովորակած բաներ

ստեղծարար է ասելով, իսկ եթե
ճշող հարցեր տամ` լուր ժբառ
ցեֆ, եթե ֆինանսն, աղա հարց
րեի նրանց թելսինկի մասին
ամեն կերպ փորձել փոխել թե
ման, բանի որ ոչ չի կարող
հասկանալ, թե ինչո՞ւ կարող
է հայր ստեղծարար լինել, բայց
Քայաստանը զարգացած չի հնել
Չեն հասկանա, բանի որ իրեն
չեն տեսել, թե ինչո՞ւ են ավատար
բուաներ գնում, մեծ-մեծ ավատար
բուաներ՝ շատ-շատ մարդ տա
նելով, որոնք բոլորն էլ ստեղծա
րար են, բայց զգված, ստեղծա
րար լուց չէ, ստեղծելու հնարավորութ
յան բացակայությունից:

Գնում են ու այլ տեղերում ե

ստեղծում. աշխարհով գրեթե բոլոր հայեր ստեղծել են, բայց քերը՝ Հայաստանում: Եւ ուրեմն աշխարհը գիշի, որ հայը ստեղծարար է, ու այս նոր համակայլական իմիջին վաղուց ծանոթ է: Այլ հարց է, որ այստեղ Հայաստանում են մենք դա նոր ռացել: Հայաստանցիներին է, որ դեմք է դա հիշեցնել, ինչպես հիշեցնում են կոռուպցիայի դեմ աննահանջ ղայլարը, ինչպես հիշեցնում են Հյուսիս-Հայաստանի զանազան հավերժ կառուցումը, ինչպես հիշեցնում են բանկից վարկերի մարմանը և այլն... Դերբաներում, բոլորում աշխատավայրերում, փողոցներում, ամենուր դեմք է գրվի Հայը ստեղծարար է, որ հիշեցն ու ստեղծեն, օրինակ՝ կոռուպցիայի նոր ձեւեր, այն դեմքուն երբ հակակոռուպցիոն լուր գործընթացներ են ընթանում եւ կամ օրենք ուղարկելու նոր ձանապարհներ նաև ականոն ու

հարսանում է սա, ով շրջանցում է օրենքը, ու սա՝ ոչ միայն Քայլատանում: Մի խոսխով, ստեղծելու շատ բան կա, մշակով, չարժի. նախ մենք վաղուց ենք մշակույթ ստեղծել ու հիմա հանգստանում ենք, բացի այդ այն ոչ ներմուծումն է ավելացնում, ոչ արտահանումը, ոչ ել գրոսաշրջությունն է խթանում, իետևաբար չի նղասում Քայլատանի զարգացմանը:

Մենք մետք է այսպիսի քաներ ստեղծենք, որից մետք է զարգանամք: Բայց որդեսզի ննան քաներ ստեղծես, նախ մետք է հմոր զարգացած լինես, իսկ դա Հայաստանում իիշ է հավանական: Դրա համար էլ մետք է զնալ, զարգանալ ու ստեղծել դրսում, Հայաստանից հեռո՛ւ, **Հայը ստեղծարար** է ազգային նոր իմիջն ա-դացուցելով, մոռանալով, որ աշխարհին իիշ են հետաքրքրում ազգային իմիջները, բանի որ աշխարհը միշտ հետաքրքրված է եղել մետական իմիջներով: Օրինակ՝ ո՞ւմ են հետաքրքրում բրդերը, այն դպրագայում, երբ բոլորին է հետաքրքրում Թրեստանը: Դրա համար էլ բրդերը մետսություն են ստեղծում, ի դեմ, մետսությունը եւս ստեղծում են:

Այստես ն Քայաստանում,
մանկապարտեզգներից՝ մինչեւ
Գիտությունների ազգային ա-
կադեմիա, ճանավանդ այստե՛,
առաջարկում են փակցնել եր-
կու գրությամբ դաստառնե՛՝
Քայը ստղծարաւ է եւ Քայը
մետություն ունի: Ընդ որում,
եթե մենք չնորանանք երկրորդ,
առաջինը կդառնա բնազդի-
տես մի ըստ:

Պուշինն ու զայր

Կանաձորում կանգնեցրել են Պուտինի արձանը, սովորական չէ, սպառաբղյից: Բայց այնքան տղավորիչ, որ անզամ BBC-ն հոդված է գրել՝ «Ինչպես Պուտինը հայսնվեց Հայաստանի խաղարշապահներից մեկում» Վերնագրով:

Ուրեմն ասեմ, թէ ինչողես հայտնվեց: 1990-ականներին Տիգրան Ստեփանյանը, որը իհմա Վանաձորի մանկական խաղահրադարավիկ սեփականատերն է (ըստ ասեկուսեների, Վանաձորի մանկակական խաղահրադարավիկը բացի սեփականատերից ունի նաև գործադիր սնօրեն, սնօրինության խորհուրդ, քաժնետեր, առանձին վաշչուրյուններ՝ իրենց մետերով, ու երկու փարուղարուիի եւ մեկ հավաքարա՞ մեկ օգնականով), ապրում եւ աշխատում էր Սոսկվայում: Օրերից մի օր, երբ հավանաբար աշխատավարձ է սասացալինում, նա որոշում է մի ժիշ զքսնել խաղանում եւ զնում է հանրահայք Արբաս փողոցը: Քենց այնտեղ էլ տեսնում է Գորբաչովին, իրական չէ, արձանը, սովորական չէ՝ սպավաթոքից: Քետարերասեր Տիգրանը մոտենում է ԽՄՀՄ նախագահին ու ցանկություն հայտնում լրաանկարվել հետք: Գորբաչովի սեփականատերն էլ նրան ասում է, որ կարելի է, բայց 25 ոռություն: Տիգրանն էլ հանում է գրանցից 25 ոռությին ու նկարվում Գորբաչովի հետ:

Դես Տիգրանը մածում է ոչ թե 25 ոտլըին իզուր վասնելու մասին, այլ նման մի բիզնես Դայաստանում դնելու ռուրջ: Մի բանի տարի էլ Մուկվայում մնալոց, կարգին փող աշխատելոց հետ Տիգրանը Վերադառնում է հայրենիք ու ծեռք է բերում Վաճառորի մանկական խաղաղարարակը (գուցե կառուցում է, հայտնի չէ): Դես նա հիշում է Գորբաչովին, բայց բանի որ ԽՍՀՄ նախագահն այլևս նորաձեւ ու եկանմասքեր չէ, որուում է, որ իր սեփական խաղաղարարակում դեմք է լինի սպարաբեր Պուտինը: Որուում է եւ անում: Բայց բանի որ Տիգրան Ստեփանյանը մեծ խաղաքականության մեջ կոստյունարարի կողմանիցն է, Պուտինի կողմին տեղադրում է նաեւ ԱՄՆ նախակին նախագահ (այն ժամանակ ողջո՞ր) Բարաք Օբաման: Արևին՝ ս-

Խաղիջա Խմայլովան ճիշտ է աղրում

Աղրթնամբ մեզանից առաջ անցավ: Ու մինչ մենք կսկսենք ազգովիճական նախանձել՝ ասեմ, որ սկզբական Right Livelihood Award Foundation հիմնադրամը դարձեատել է աղրթնացանցի լրագրող Խափիջա Խմայլովային: Պարգևեն էլ ստվարական չէ. այս հայտնի է որդես այլընտրանիային Նոբելյան մրցանակ: Այս տեմերով շին կին Խմայլովան նաև իսկական Նոբելյան մրցանակ կսանա, ինչպես հայտնում է Deutsche Welle-ը՝ Խափիջա Խմայլովան առաջինն է Աղրթնացանցից, որը ստանում է այլընտրանիային Նոբելյան մրցանակը...

լրվ, ինչի համար էլ Բաբկի դատարանը 2015-ի սեպտեմբերին նրան դատաղարժեց 7,5 տարվա ազատազրկման: Սակայն 2017-ի մայիսին Արդթեքանի Գերագույն դատարանը փոխեց իսնայլուվայի խափաննամն միջոցը՝ այն դարձնելով դայմանական ազատազրկում:

Այս ողջ ընթացքում Խափիջան, ինչ-
դեռ արձանագրել են մրցանակն
հանձնող վելեղական հանձնաժողո-
վում, ցուցաբերել է բազություն եւ տո-
կունություն: Իմիջիայլոց, այլուրան-
ային Նորեյան մրցանակը հանձն-
վում է ամենաբարձր դետական ճա-
կարգակում կոռուպտցիայի բացահայ-
ման ժամանակ ցուցաբերած բազու-
թյան եւ տոկունության համար:

Այս տաճնության ամենակարելոր

Բայց ոչ միայն Աղրեջանում. Յա-
յատանից ոչ ո՞վ ննան մրցանակ չի
ստացել ու հենց այդ դաշտառով էլ
Աղրեջանը մեզանից առաջ անցավ:
Մենք էլ մտածեմ, թե սվյալ դարագա-
յում դա լա՞վ է, թե՞ վաս...

ԳՈՐԱՐ ԲՈՏՈՅՑԱՆ

Մուկվայում «Ազգ»-ի հայուն քղթակից

Օրեւ Մովկայում՝ Ոռուաստանի Եւ Նոր Նախիջենանի հայոց թեմի առաջնորդարանի համոլիսությունների դաիլիճում տեղի ունեցավ Ոռուաստանի Եւ Նոր Նախիջենանի թեմի 300-ամյակին Նվիրված միջազգային Երկօրյա գիտաժողովը, որին մասնակցում էին շուրջ 60 հայագետներ, դատարաններ, ասվածքարաններ, արվեստագետներ Եւ մշակութարաններ՝ Հայաստանից, Ոռուաստանից Եւ Ուկրաինայից: Հանճառողով ընթացրում բնարկվեցին Ոռուաստանում Հայ Եկեղեցու թեմի հիմնադրման, ազգային-Եկեղեցական, գիտական, գրական ու մշակութային կյանքում ունեցած դերի մասին հարցեր:

Սիօնցառումը մեկնարկեց թեմակալ առաջնորդ Գերասիմր S. Եղբայ արքունիկովոս Ներսիսյանի բացման խոսքով:

Գիտաժողովին գեկուցով հանդես եկավ Սայր Արոր Ս. Էջմիածնի միաբան Հոգեւորհ S. Շահե ծայրագույն վարդապետ Անանյանը:

Երևան պատմության լաւագաւոր թյուն առարկաների գծով: Մեր ուսուցողական ծրագիրն այսքանով չի սահմանափակվում. Եկեղեցու տարածում մտադիր ենք հիմնել նաև ճեմարան, որ կապահպակ կայության տարածում:

Եկորյա գիտաժողովը կազմակերպվել էր թեմի Հայագիտական կենտրոնի կողմից՝ համագործակցությամբ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի, ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի, Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի, Հայաստանի Ազգային արխիվի, ՀՀ Կրթության եւ գիտության նախարարության, ՌԴ-ում ՀՀ դեսպանատան եւ Մոսկվայի մարզի գլխավոր արխիվային վարչության:

Միջոցառման ընթացքում Str եղբայրական արթողիկոպս Ներսիսյանը դատարակած է ազակցելու մեջ...»:

«Ազգ»-ի թղթակցի հետ զրոյցում մասնավորապես նշեց. «Մեծագույն ընորհ ու դարձել է յուրաքանչյուր հայ ժիւտնյա ճարդու համար, եւ առավել եւս՝ եկեղեցու սրբասարդի, որ արժանացել է մասնակիցը դաշնալու դա-

հետարքական ու ինմանակի մասհացումների մարդ է Տեղասարբեդիկողոս Ներսիսյանը: Երկար աշխատ բնակվելով Ողևաստանում եւ հետեւլով նրա հայապահապան գործունեությանը՝ կարող եմ ասել, որ Եղրաս

Եզրաս Մըքազան. «300 տարի Ուստաց Երկրում
n՞որ ենք հասել, ինչդիսի՞ն է մեր ներկան եւ
ի՞նչ դեսք է փոխանցենք զալիք սերունդներին»

Ամենայն Դայոց Կաթողիկոս Գարեգին Եկեղեցը գիտաժողովի կազմակերպիչներին ու մասնակիցներին բերեց հայրածառական իր օրինությունն ու դասգամը. «Ազգահաստի գրիունակությամբ ենք անդրադառնում, որ մեր ժողովրդի կյանքում դեռակատարություն ունեցած Արաթելական մեր Սուրբ Եկեղեցու Ռուսաստանի եւ Նոր Խախտէանի դամական այս թեմը թեակրիստ է իր հրեցյանական 3-րդ հայութամյակը: Մեր ժողովրդի հավատավոր եւ ազգասեր զավակների ջաներով այստեղ կառուցվել են հայկական եկեղեցիներ, ստեղծվել մեր ազգային դրության ու լուսավորության, գիտության ու ճշակույթի նշանավոր կենտրոններ ու հաստառություններ: Ոուսին օրինայլ տերության հիվանու ներք ապրող մեր ժողովրդի զավակները, հասնելով մեծ հաջողությունների, նաև իրենց բարի ավանդն են բերել Եկեղեցական, հասարակական ու սնանական կյանքին, ռազմական փառքին, գիտությանը ու ճշակույթի զարգացմանն ու առաջնարարությանը՝ զորացնելով Եղբայրական սեր հավասարականության համար եւ ռուս ժողովուրունների»:

Աղոթելով Երկու ժողովուրդների բարեկամության ամրապնդման եւ Հայաստանի ու Օռևաստանի փոխհարաբերությունների եւ գործակցության արգասավորման համար՝ Նորին Մըրությունը մաղթեց, որ Աստված իւ Սուրբ Աջով օրինի Հայոց թեմի Եկեղեցավույր, հայրենաւոն ու ազգանդաս բոլոր բարի ջաներն ու իշագործումները:

Ողուկնի խոսքով հանդես եկամ

մական այսպիսի հորելյանական միջոցառման, երբ թեմը, եկեղեցին, նույն է իր առավելության 300-ամյակը՝ Շուտաստանի օրինյալ հոդի վրա: 300 տարին, անոնք, դարերի հոլովույթի մեջ կարծ ժամանակաշրջան է, առավել եւս՝ ավելի քան 1700-ամյա մեր սուրբ առավելահաստա եկեղեցու սրբազն ամենուրեմ անգերազանցելի է եւ ունիկալ: Շարունակելով եւ զարգացնելով Հայ առավելական եկեղեցու ավանդույթները՝ նա կարողանում է իր ժուրջը հավաքել մարդկանց նրա մեջ հավաքը հուսադրում է բոլորին՝ նորանոր գործերի լծվելու՝ ի բարություն մեր ազգի աղաքայի...»

առ այլք աշակերտանմաս պարզցու առաջնորդության մեջ: Բայց այնուհանդեռձ, սա անբաժան մասնիկն է մեր Մայր առօղ Սուրբ Եջմիածնի առաջնորդության: Եվ մենք չէինք կարող չօգտվել այս դասնական արիթից եւ անդրադարձ չկատարել, թե ինչո՞ւ ինչն է եղել մեր անցյալը Ռուսաց Երկրում, ինչո՞ւ ինչն է մեր Աերկան, ուր ենի հասել այսօց եւ ինչ դեմք է փոխանցենք գալիք սերնդին: Ռուսաստանում Դայ Եկեղեցու թեմի ստեղծման հորելյանական տարին մեզ համար մի նոր դասնական սկիզբ է դեռի աղաքան: Իսկ աղաքայի անելիքներն ու ծրագրերը շատ են, որոնց մի զգայի մասը լիահոյս ենք կյանքի կոչել մոտ առաջիկայում: Արդեն բավականին աշխատանքներ ենք տարել մեր Սուրբ Պայծառակերպության Եկեղեցու տարածում 7-ից 11-րդ դասարանների աշխատերների հայաց

իմաստանությ աշազգործությ հասար վարժարան իիմնելու նոյառակով։ Վարժարան կիաճախեն ընորհալի Երեխաներ՝ առանց ազգային խորականության, ուսուցումը կտարկի ռուտեն, կդասավանդվեն հայոց լեզու Եւ գրականություն, կրոնի դասնություն Եւ հայ ժողովրդի դասնություն։ Երախտագիտությանք ուզում են նշել, որ վարժարանի ուսուցման գործընթացին առավելու ուստասաւանդու- մակ փարոսներ են։ Իսկ ասեսալուսառու փարոսը, թերեւս, Արաբելական մեր Սուրբ Եկեղեցու Ուսասաւնի եւ Նոր Նախիջենանի թեմն է, որ արդեն Երեխ հայուրանյակ իր ուրջն Եւ համախմբում մեր հայենակիցներին։ Դարասեւություն են ցանկանում Ասծօն այս լուսառու օրրանին եւ անսղար ուժ ու Եռանդ՝ նրա ազնիվ հայենասեր եւ հավատակոր սղասաւորներին։

Սպահանի ՀԹ Թեմական խորհրդի ատենապետի վրա հարձակման հետքերով

Ինչպես հաղորդել էին նախարարները, ուրբաթ,
սեպտեմբերի 22-ի երեկոյան, Սովորում,
թեմի առաջնորդ՝ S. Սիփան ծ. Վրդ. Զեշեզյա-
նի աշխերի առջեւ, ծածկված երեսներով երեւ
հոգանոց խմբի կողմից հարձակման էր ԵԱ-
Քարեկվել ՄՀԹ Թեմական խորհրդի ատենա-
դես Վարուժ Սինայսյանը, որի հետևամբով
վերջինս ծանրորեն վիրավորվել եւ հիվանդա-
նոց էր տեղափոխվել:

Հարձակումը տեղի է ունեցել Վարուժի տան դիմաց, եթե Շրամի նոր էին ժամանել Հայաստանից եւ Առաջնորդարանի հիմնաւարժով օդանավակայանից ուղղվել Սոմահան:

Իրենց սոր արարք գրծելուց հետո, մահակներով եւ մետաղյա իրերով զինված դարանակալ դիմակավորներին հաջողվել էր փախուստ դիմել:

Ինտերնետային մեր լրատվական կայքը՝ «araxnews.com»-ը, թելեգրամում՝ «telegram.me/araxnews»-ը եւ «Ֆեյսբուքային» էջը հարձակման մասին լրատվություն եւ կատարել սեղմանքերի 24-ի երեկոյան, դեմքից երկու օր անց, երբ հայաստանյան ԶԼՍ-ները ողողված էին կատարվածի մասին լուրերով:

Երեկ, սեղմեմքերի 25-ին, համայնքիս միակ օրաբերքը հանդիսացող, ՀՅԴ լաւագնարերք «Ալիք»-ը, Սղահանի թեմի առաջնորդի եւ Թեմական խորհրդի ատենապետի դեմ հարձակման մասին իր եռօրյա լուրջունից հետո, «սրընթաց արագությամբ» հոդված է հրապարակել անդրադանալով ոչ թե համայնքիս դեմ կատարված հանցագործության, այլ հանցագործության վերաբերող մեր բացահայտումների եւ լրավորված մասին մեկնաբանություններ կատարելով.

«Մերունակ արագընթաց տեղեկատութեան դասը, թափանցիկութեան դահանջն ու խօսի ազատութիւնը դարտադրում են որու ժամանակ նաեւ անցանկալիօրէն արագ դիր-նորուում...»,- գրում է «Ալիք» օրաթերթ, մոռա-նալով իր եռօրյա անթափանցիկության եւ բար-լության մասին, նոյն ժամանակ մեղադ-րամներ թափելով «Արախ»-ի ու նրա խմբագ-րի գլխին, «որովհետեւ» հայաստանյան ԶԼՍ-ի լրաւության «խորագիր՝ աւելացնելով» կա-սարել է մեծ հանցագործություն:

Իսկ ո՞րն է «Արախ»-ի մեղքը. Նյութին խորագիր կամ Ենթախորագիր ավելացնելը, ժեօսադրել այն հանգանանի վրա, որ հարձակվողների երեսների ծածկված լինելը ավելի է ժեօսադրում հարձակվողների ծանոթ լինելու հավանականությունը, որ հարձակվողները ոչ մի իր չեն գողացել եւ թիրախավորել են միայն Վարուժի՞ անձը, որ հարձակման կազմակերպողները լավատեղյակ են եղել Վարուժ Մինասյանի վերադարձի մանրամասնություններին եւ նրա տան հասցեի մասին, թէ կատարվածի մասին հանրային տրամադրության արտացոլումը... այն էլ հարցական նշանը:

Նկատի ունենալով հետաքննության հանգամանքները, մենք այս ճասին այլ բացահայտում եւ լրացվություն չենք կատարելու, եւ, առաջմն, չենք դատասխանելու նաեւ անհիմն մեղադրաններին, սպասելով դետական ճարմանների հետաքննության արդյունքներին:

Զանգի «Արախ»-ի լրասկության առանցքը միահաղաղ եւ անշունչ գրույրուններ հրադարակելը չէ, մենք կուսակցական օրգանների շարքից չենք ու նաեւ չենք արձագանքուն կամ դաշտանուն դարզադես որոշակի կազմակերպության շահերն ու հայացքները, այլ առաջին հերթին հրամարակուն ենք հասարակական մտահոգություններն ու տրամադրությունները:

«Uruku» տարաբարելը, Թեհրան, 26.09.2017 թ.

ՆԱԶԻԿ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍԻԱՆ

2016թ. նայիսին ՀՅ բարձրագույն որակավորման հանձնաժողովը «Դայ կրոնաեկեղեցական բառապաշարը եւ նրա տաճական զարգացումը» դրկուական ատենախոսության համար «Ս.Պատմիկյանին բանասիրական գիտությունների դրկուրի գիտական աստիճանի վկայագիր հանձնելու մասին 019 նասնագիտական խորհրդի միջնորդությունը» մերժել էր «հետեւյալ հիմնավորմամբ. Ս. Պատմիկյանի ատենախոսության մեջ փոխառված են հատվածներ՝ առանց հեղինակներին եւ աղբյուրները նշելու»:

2017թ. աղրիլին Երկորդ անգամ հրաժարակային դատավանության ներկայացված «Դայ կրնաեկեղեցական բառապաշարը եւ նրա դատմական զարգացումը» դրվագնության ատենախոսությունը 2017թ. հունիսին ՀՀ բարձրագույն որակավորման հանձնաժողովը վերադարձել էր՝ դրվագնության ատենախոսության վերաբերյալ ԲՈՆ -ի սահմանադրության մեջ նշումունքում ստեղծվելի հանձնաժողովում «ուսումնասիրելու եւ կարծիք ներկայացնելու խնդրանիվ»։ Եվ ահա կարծիքի անաչառությունը ստուգելու համար մասնագիտական խորհրդի նախագահ դարն Լավենին Շովիաննիսյանի կազմած «մասնագիտական հանձնաժողովը ԲՈՆ-ի տրամադրած նյութերի ուսումնասիրության հիման վրա....դրվագնության ատենախոսության մեջ արձանագրել է հրդումների բացակայության փաստը՝ փաստում հաստատելով, որ կրկին «ատենախոսության մեջ փոխառված են համապատասխան առանց հեղինակներին եւ աղբյուրները նշելու»։

2017թ. սեպտեմբերի 11-ին «Դայ կրնաելեղեցական բառապահաւոր Եւ նրադամական զարգացումը» դրվուրական ատենախոսությունը Երրորդ ամգամ ներկայացվեց ճամանակի ժամանակական խորհրդի բնաւականը։ Ըստ ճամանակի ժամանակական խորհրդի նախագահ Պարոն Լավրենտի Շովիաննիսյանի՝ ՀՀ ԲՈՂ-ի նախագահ Լ.Ս. Արզումանյանին ուղղված գրության՝ «Ատենախոսը ներկայացրեց իր կատարած փոփոխություններ՝ ըստ հանձնաժողովի արած առաջարկների։ Այնուեւելու ելույթը ունեցավ բ.գ.թ. Ն.Շովիաննիսյանը, որը ներկայացրեց իր դիմարկումները ատենախոսության վերաբերյալ։ Քանի որ ելույթը բավական ընդարձակ էր, եւ ատենախոսը համուարասից չէր կարող դատասխանել ելույթի մեջ եղած բոլոր նկատումներին, գիտնրհրդի անդամների կողմից (Յու.Ս.Ավետիսյան, Գ.Կ.Խաչատրյան) առաջարկվեց ընդհատել բնաւակումը եւ ժամանակ տալ ատենախոսի՝ ծանօթանալու եւ դատասխանելու ելույթի մեջ եղած դիմարկումներին։ Այս առաջարկը գիտնրհրդի անդամների կողմից ընդունվեց միաձայն։

Խաղիքն այն է, որ Ն.Հովհաննիսյանի ելույթում բացարձակապես ոչ մի նորություն չկար, որին տեղյակ չկիներ ատենախոսը, բանի որ Ն.Հովհաննիսյանի ելույթը մինչ այդ բնարկումը ԲՈՇ ուղարկված նրա կարծիքների ամփոփումն էր: Իսկ Ն. Հովհաննիսյանն առաջին կարծիքում գրել էր. «Դայերենի կրոնաւեկեղեցական բառաղաօսարին եւ նրա դամական զարգացմանը Վերաբերող սույն ատենախոսության ներածության մեջ նշվում է, որ «Կրոնին, նրա դամությանը, կրոնադաշտվանաբանական զանազան հարցերի նվիրված են բազմաթիվ աշխատություններ, սակայն այդ բնագավառին Վերաբերող տեմինների

հանակարգված լեզվաբանական (Sic) բնություն կատարվում է առաջին անգամ»։ Ասենախոսության կառուցվածքից ելնելով՝ «առաջին անգամ հաճակարգված լեզվաբանական (Sic) բնությունը» սույն ասենախոսության մեջ «կատարվել է» հետևյալ ձեռուով՝ հայերենի (հին, միջին, արդի) բառարաններից (արմատական, ստուգաբանական, բացատրական, բարբառային), որուս գիտական աշխատություններից, առանձնացվել եւ դուրս են գրվել՝ ա) կրոնակեղեցական բառադաշտին վերաբերող բառերը, բ) կրոնաեկեղեցական բառադաշտին վերաբերող ստուգաբանությունները, զ) կրոնաեկեղեամական բառադաշտին վերաբերող ստուգաբանությունները»։

լացազա բարադրաւարիս գտարակությունը բառերի իմաստները. Կրնաբեկեղեցական բառապահարին Վերաբերող բառերի բառինաստերի փոփոխությունները նույնական են ըստ բառարանների: Այսինքն՝ դարձյալ եկնելով ատենախոսության կառուցվածքից՝ կարելի է ասել, որ ատենախոսը, «հաճակագոված լեզվաբանական (Sic) բննություն» ասելով, հասկանաւում է բառարաններից եւ որու գիտական աշխատություններից բառերը հավաքելը եւ մեկտեղելը, մեզանում արդեն իսկ ըստ ծագման եւ փոխառությունների դասակարգված այլ բառերը ըստ ծագման եւ փոխառությունների ներկայացնելը: Մինչդեռ կր-

Խնդիրը, սակայն, նաեւ այն է, որ մասսանագիտական հաճախաժողովի կարծիքի ծանոթանալու հնարավորությունը ընձեռավել է միայն մասնագիտական խորհրդի բնակչության հետ (ատենախոսությունը բնակչության օրը այն չկար ատենախոսի անձնական գործում)։ Զիմեստ ինչու, այն իմանավորապես գաղտնի է պահպանը, եւ դարզվեց, որ մասնագիտական խորհրդի նախագան դարնեւ Լավենի Յովհաննիսյանի կազմակերպությանը՝ «Ա.Պատիկյանի «Հակոբյան» կրոնակելեցական բառապաշտը եւ նրա դատմական գարգառումը» դրկության ատենախոսության վերաբերյալ ԲՈՃ-ի տրամադրած նյութերի մասին։ Կարծիքում փաստերը խեղաքյուրվել է կեղծվել են։

Ամենազավեցալին էլ ի դատասխան
ԲՈՂ-ի տրամադրած նյութերի Բ կետու
նոված «Բ. Ատենախոսության հե
տևյալ հասկածները չեն տարբերվուա
բառարաններում առկա բառահոդ
վածների նյութերից» (Յ.Աճայշանի
«Դայերն արմատական», Գ. Ավետիքյա
նի, Խ. Սյուրմելյանի, Մ. Ազգերյանի
«Նոր բառօգիր հայկագեան լեզուի»
նաեւ այլ. Երեմն ատենախոսը հղում է
Երեմն՝ ոչ): Ասորեւ ներկայացվող «բա
ռահոդվածների» բոլոր նախադասու
թյուններից հետո ատենախոսության մեջ
նովում է, թե որ բառարանից են դրանք:

Դայաստան» հանրագիտարանից է փոխառված (Էջ 40), այնինչ ատենախոսության մեջ տվյալը է հղում՝ «Գ. Տաթևացի, Գիրի հարցմանց, Կուտանընդուղյան, 1729... Էջ 620»:

Հանձնաժողովի կարծիքի մեջ նշվում է միայն, որ «Աս. Էջ 15. Աղօթ - բարի առաջին հատվածի մեջըերևան էջը ճիշ չէ» (ատենախոսը հենց այդպես էլ ներկայացրեց, որ էջը ճիշ չէր, եւ ինքը հանել է), այսինքն՝ անտեսվում է եւ չի արձանագրվում «Զրիսոնյա Յայասամ» (այսուհետեւ՝ ԶՅ) հանրագիտարանից ատենախոսի՝ առանց հղելու փոխառելու, արտագրելու փասթը. սեն ստորեւ.

թյան համեմելու միջոց։ Հաս Գրիգոր Տաթևացաւ, Ա-ի սրբությունները երեքն են՝ սրտի, լեզվի և ձեռքերի, չափսի Ա. պատուան միջոցով է կատարվում։ Ձեռքերի սրբությունն այն է, որ առել է սուբյեկտը, «Ուզում եմ, որ ազամաքրդիկ աղքատին առեն տեղ, սուրբ ձեռքերը բարձրացնեն զետվի վեր» (Ա. Տիմ. 1.8), այսինքն՝ ձեռքերը մաքուր պահեն ապահովությունից, զրկանք պատճառակելուց, արյունից։ Լեզվի սրբությունն այն է, որ պետք է Աստծուն աղօթել՝ զերծ մնանալ խոսքի բարկություննից, հայ հոյանացներից, աղաղանիներից։ Իսկ սրտի սրբությունն իր, ընկերների և Աստծո հանդեպ է։ Ա. պետք է լինի սրբարձնի, սիրու մաքրեալ բարոր մեղքերից և չար խարհնարդ-

Սիսչել Ե՞րբ Վերջանդեւ

Նաեւեղեցական տերմինների համակարգված բննությունը ենթադրում էր, որ առաջին հերթին դեմք է տրվեր կրոնական կեղեցական տերմինների դասակարգումը, եւ բացահայտվեին համակարգային կապերը նրանց միջեւ։ Դասակարգումը էլ դեմք է ունենար մոտավորապես հետևյալ տեսքը՝ ա) ընդիանուր հասկացություններ եւ զաղափարներ, բ) կազմակերպություններ (հաստատություններ), գ) դաշտամունքային ժինություններ, դ) դաշտամունքի օրյեկտներ, ե) դավանաբանական տերմիններ եւ այլն եւ այն, եւ այլն։ Ամենախոսության նեչք կրոնական կեղեցական տերմինահամակարգ, իրեւ այդովիսին, չի երեւում Արյո՞ն «առաջին անգամ» այստիսի «համակարգված լեզվաբանական (Sic) բննություն» կատարելը բավարարում է դոկտորական ասենախոսությանը ներկայացվող կարեւորագույն դահանջը. ըստ «Հայաստանի Հանրապետությունում գիտական ասիդանաանորիման կանոնակարգ»-ի 8-րդ կետի «Դոկտորի գիտական ասիդանինի հայցման համար ներկայացված ասենախոսությունն աշխատություն է, որը կարող է գնահատվել իրեւ էական նվաճում գիտության տվյալ բնագավառում կամ գիտականորեն հիմնավորված տեխնիկական, սնտեսական, տեխնոլոգիական այնուհի լուծում, որը հիմնավորապես կնողասի գիտաեւստիվական արագործապահու»։

Դատելով ս.թ. սեղմենքերի 11-ի բանարկման ժամանակ մասնագիտական խորհրդի անդամների արձագանից՝ մասնագիտական խորհրդը մինչ օրս էլ տեղյակ չէ, թե ինչու է առաջին անգամ մերժվել մասնագիտական խորհրդի միջնորդությունը. Խնդիրը այդպես էլ չի բնարկվել մասնագիտական խորհրդում: Եվ փաստուեն ատենախոսը դեմք է չորրորդ անգամ հայցի դոկտորի գիտական ասիշճան՝ մասնագիտական խորհրդին խնդրելով իր ատենախոսությունը գնահատել իրեւ էական նվաճում գիտության և սվյալ բնագավառում:

հատվածի՝ հանձնաժողովի կարծիքը մեջ 16 ենթակետերի համար արձանագրվածն է՝ «Բոլոր հղումները կան»: Թվուածուի կարիք չկար մանրամասնելու բոշ-իշխանական նույթերի վերն առանձնացնելու ված հատվածը, սակայն, ինչպես հումանիզմի դիմումը, հարկ է մանրամասնել, որ վերաբերյալ արձանագրված նշանակում է ատենախոսության եւ իդված բառարանների բառահոդվածները նույնն են, այսինքն ատենախոսության այդ հատվածները մեղմ ասելու դեմքում փոխառվել են և իսկ կորիստ արտահայտվելու դեմքում արտագրված են բառարաններից, եւ բնականաբար նաև հարց է ծագում, թե որն է բառարաններից հղումներով արտադրված համաստը: Եվ ուրեմն այս դեմքում այս հատվածի առնչությամբ արտագրության փաստը, ինչպես ասում են արտադրելու հիմաստը: Եվ ուրեմն այս դեմքում այս հատվածի առնչությամբ արտագրության փաստը, ինչպես ասում են արտադրելու հիմաստը: Եվ ուրեմն այս դեմքում այս հատվածի առնչությամբ արտագրության փաստը, ինչպես ասում են արտադրելու հիմաստը:

Հանձնաժողովի կարծիքի մեջ առկա
մյուս ձեւակերպումներից էլ դարձ կ
դառնում, որ դեմք է մանամասն բա-
ցարել բոլոր «դիտողությունները», որով
հետեւ փաստորեն հանձնաժողովի կար-
ծիքին ծանոթանալիս այնովիս տպավո-
րություն է ձեւավորվում, որ «դիտողու-
թյուններ» խմբագրական եւ տեխնիկա-
կան բնույթի են (այդ ձեւակերպումները
հնչեցին նաեւ մասնագիտական խորհր-
դի՝ սեմտեմբերի 11-ի բնարկնան ժա-
մանակաւ): Եվ ուրիշն ուս լասրօն՝

ա) Ըստ ԲՈՀ-ի տրամադրած նյութերի ատենախոսության 15-րդ էջի «Աղօրքը միջնադարյան մեկնություններում տարբեր կերպ է մեկնաբանվել: Այսպես Գրիգոր Տաքեացին աղոթքի սրբությունները երեքն է համարում՝ ձեռքերի լեզվի եւ սրի: Ըստ նրա՝ ձեռքերի սրբությունը այն է, որ դրանք ճանուր դահեն արյունից, լեզվի սրբությունն այն է, որ դեմք է Աստծուն աղոթել առանց բարկության եւ աղաղակների, իսկ սրտի սրբությունը աղոթքի ժամանակ սերն է առ Աստված» հաւաքածոր «Քրիստոնյա

բ) Ըստ ԲՈՅ-ի տաճարյած նյութերի՝ ատենախոսության 26-րդ էջի «Աստվածաշունչ բառը (հուն. *theopneustos*՝ *Theos*-աստված եւ *pneuma*-ընչ)» առաջին անգամ գործածել է Պողոս առաքյալը. Ասծու ընչով գրուած ամեն գիր օգտակար է ուսուցման, յանդիմանութեան, ուղղելու եւ արդարութեան մէջ խրատելու համար (Բ Տիմ. 3. 16): Սա միակ վկայությունն է Ս.Գրիլմ: Հայերս առավելաբար գործածում են Աստվածաշունչ բառը» հատվածը դարձյալ փոխառված է ԶՅ հանրագիտարանից (էջ 104).

«Աստվածաշունչը» իրեւ Հատուկ մեռման
ընթացք է միայն հայերին և փախազգած է Նոր Յանձնականություն, որտեղ Պաղսա առաջյան այդ
սպառապորձել է իրեւ ածական «Աստծու ջայռի
դրված ամեն գիրը» (Բ.Տիմ. Յ.18, դրաբարում
«Ամենայն գիրը աստու ածացնալը»): Քրիստ

Մինչեւ հանձնաժողովի կարծիքի մեջ նըստում է, որ «Հ. Աս. Էջ 26. Մեկնարանությունը չի նույնանում «Քրիստոնյա Հայաստան».... հանրագիտարանի հետ, հեղինակը օգտվել է Աստվածածնի համարաբառից»: Եվ այս դեմքում իրավացիութեան հարցեր են ծագում՝ արդյուն «Աստվածածնի համարաբառը» գրքար չեն, եւ այդ դեմքում ինչո՞ւ է ատենախոսության մեջ բնագրային օրինակը արեւելահայերեն: Արդյոյն «Աստվածածնի համարաբառում» նըստում է, որ բառն «առաջին անգամ գործածել է Պողոս առավյալը», եւ կամ «Հայերս առավելաբար գործածում ենի Աստվածառում բառը»: Պարզաբեր դժվար է հավատալ, որ ըստ հանձնաժողովի կարծիքի՝ «Աստվածածնի համարաբառում» նըստում է այս անձնը:

Զի բացակում նաեւ, որ Ասված հաւ-
կածը ատենախոսն արտագրել է Կիրի-
լեղիայի (ազատ հանգարան) «Ասվա-
ծառուն» հոդվածից, ըստ որի՝ «Դաս-
կանական է այն, որ հայերին մեջ
Սուլք Գիրք առավելաբար անվանվում
է Ասվածառուն.... Ասվածառուն»

Քաշարակի Միջազգային գովազնութեան

Արցախի հնագիտական ժերթիւր բացահայտված և ուսումնասիրված չեն: Յիմնական դաշնառն այն է, որ աղրեջանցիներով բնակեցված շրջանները հայերի համար անհասանելի են եղել: Մի քանի օրինակ բերեն: Տիգրանակերտը չէր հայսնարեւի, եթե Աղյամի շրջանն ազատագրած չլինեին, Դադիվանի, Դանդարերի մեղումները չէին լինի, եթե Քարվաճարը չազատագրեին: Արցախի արածումն խորհրդային կարգերի օրի մեղումները չէին խախուսվում. եղել են դեմքեր, երբ մեր հնագետները մեղումների որոշ փորձեր են արել, բայց դրան ուս արագ կանխվել են: Մովկան ու Բարուն Իոդարկված համաձայնության էին եկել՝ խուսափել հայերի բնիկ լինելու փաստերը բացահայտելուց: Դեղակերտացրել աղրեջանցիներով բնակեցված Աղյամում հենց իրեն աղրեջանցի մեղումներ են անում ու հայտնաբերում հայոց Տիգրան արքայի կերտած Տիգրանակերտը: Ազգամ այն վայրերում, որտեղ անգեն աչքով էլ տեսանելի է եղել, որ հողի շերտից մի քանի սանիմետր հնավայր կա, աղրեջանցիները մի թիզ բզբգել են ու Մովկային գեկուցել, թե ոչ մի էական բան չեն գտել. այդպես է եղել նաև մի քանի տասնամյակ առաջ հենց Տիգրանակերտի արածում:

Հատկապես վերջին տարիներին հնագետների հայացքը սեւովել է Արցախի վրա՝ որդես դատմահնագիտական գաղտնիքներ ու անկանխատեսելի գտածներ դարփակող երկիր։ Բացի գիտական հետարքրությունից, մենք Արցախի առումով նաև ազգային շահ ենք հետաղենում։ Ցավալի է, բայց փաստ, որ մինչեւ հիմա Արցախում բնիկ էրնոս լինելու դասմական ճշմարտությանը միայն մենք ենք հավատում։ միջազգային համրության աղացույցներ ներկայացնելու կարիքը դեռ կա։ Ուստի Արցախում կատարված յուրաքանչյուր հնագիտական աշխատամբ մեզ հաճար նաև բաղադրական նղարակ դեմք է հետաղենու։ Ցամենայն դեպք, հայկական երկու դետությունները 40-ը միայն քաշարադրություն են, որոնց տեղը մինչեւ այժմ ոչ ուժի մեջ է։ Հնագետներն ավելի շատ պատկերավոր այսպես են մկանագործություն։ «Ամեն 4 մետրի վրա ամրոց է, ինչը սիմոն է ենթադրել, որ այս տարածքը բաղադրական ու սննդական տեսակերից բավականին իննուրույն է ենթադրել։» Հնագետների ուսուցությունը դեռ 2013 թվականից գրավել են Քաշարադի Միրիկ գյուղի ամրոցի հետքերը։ Եվ միայն այս ամառ հնարավոր դարձել այնտեղ դեղումներ իրականացնել։ Աշխատանիները կազմակերպել և ֆինանսավորել են «Քաշարադ» հիմնադրամը՝ ԱԱԾ-ից ընտանիքիվ Քաշարադ տեղափոխված բարերարաց Ստիփան Սարգսյանի մեկենասությամբ։

Աների ռազմավարությունը և դեսական դիրքորոշումները դեմք է որ այդ ժահնվ առաջնորդվելին։ Թաշաբարի դարագայում այդ ժահն առայժմ ճամանակոր անձանց հետարքությունների ժրջանակում է։

«Միրիկ-1» դայնանական անումը կրող հնավայրը չափագրված է, արբանյակային նկարահանումներ կատարելով՝ հսակեցվել ու որոշակիացվել է հնավայրի ամբողջ տարածքը։ Նորահայք ամրող լուսումնասիրու-

Արցախի կառավարության հնագետները բարեկարգելու ու փաստագրելու են Արցախի մասնաճակության հուշարձանները: Նրանք մեծ մասամբ ամեն ինչ սկսել են զրոյից, բանի ու Արցախի մի շաբաթ տարածմերում հնարինակներ չկան, իսկ վերաբնակեցումից հետո նորաբնակները հնավայրերի մասին տեղեկություններ չունեն: Դնագետները սիհոված են եղել օգտվել Google տար ծրագրից, որը ցույց է տվել Արցախի ռելիեֆային, լանդշաֆտային նկարագիրը, դրա ֆոնին՝ նաև հնավայրերի ուրվագծերը, որոնք հնագետի աշխատավայրեն պահպանելու արժեությունը:

ԵՊՀ-ի հնագիտության եւ ազ-

գագրության ամբիոնի ու ՀՀ ԳԳԱ հնագիտության եւ ազգագրության հնասիտուի համատեղ աշխատավորմբն Արցախի տարածում արբանյակային նկարահանումների ժամանակ 70 ամրոց է հայտնաբերել, դրանցից 40-ը միայն քաշաբաղում են, որոնց տեղը ճիշճառ այժմ ոչ ուժի մասեցի: Հնագետներն ավելի դասկերավոր այսպես են նկա-

րագրում. «Անեն 4 մետրի վրա ամրոց է. ինչը սիդում է ենթադրել, որ այս սարածքը բաղադրական ու սնտեսական տեսակետից բավականին ինքնուրույն է եղել»: Հնագետների ուսադրությունը դեռ 2013 թվականից գրավել են Զաւարախի Միհրեայուղի ամրոցի հետեւը: Եկամիայն այս ամառ հնարավոր դարձել այնտեղ դեղումներ իրականացնելի: Աշխատանքները կազմակերպել և ֆինանսավորել է «Զաւարախ» հիմնադրամը ԱԱԾ-ից ընտանիքիվ Զաւարախի տեղափոխված բարեւարժանական Սարգսյանի մեկենասությամբ:

«Միրիկ-1» դայնանական ա-

Կագուսական արշավայսը դեկապար Դայկ Ավետիսյան այն համոզմանն է հանգել, ո Միրիկի ամրոցը եղակի է, որպէս հետեւ կառուցադատման բոլոր փոխերը հասկանալու համար դեմք է հոււարձանը բացվի դեռվի: Նա սրասում է այն օրվան, եթե մենք կտևսնենք շանօւնավոր անձի, ցեղային առաջնորդի, եթե չասենք արքայի նուտավայր, որը բաղկացած դաւամունքային համալիրից դալաւական շամ մեծ ժինուածությունից եւ հրադարակից: Դաստիարակության կարող ենք ասել, որ այստեղ շարքային նարդիկ, սովորական բնակիչներ չեն ապրել: Այս համալիրը հզոր կառավարչի դաւականել, որտեղից մեծ համայնք է դեկապարվել: «Արցախի համար այս հնավայրի մեջ դրումներն ու հետազոտությունները մեծ նշանակություն են ունենալու,- համոզված են հնագետները, - բանի որ այս ամրոցը ստեղծվել է այն ժամանակաշրջանում, եթե այս ամրոցը կառուցած է առաջնորդական կառույցում, ապա այն ամրոցը կառուցած է առաջնորդական կառույցում»:

ջանում, երբ արդեն կար Վաս
թագավորությունը՝ Ուրարտ
կան ղետությունը: Եվ, փաստ
էն, նենի ուժեմի այդ ղետու
թյուն-թագավորության հետ հա-
մաժամանակյա գոյություն ու
նեցած ղետական մեկ այլ կա-
մավորում Սյունիի-արցախյա-
տարածիում: Համաձայնեմ, ո-
այս փասդ շատ հետաքրքրական
է ու լուրջ ուսումնասիրության
արժանի, բանի որ մեր դատու-
թյան նոր բացահայտումները
համար հրաշավի նյութ կարող են
լինել»: Բացի բաղաբական, ո-
ւեսական, սոցիալական շերտերից,
այս համատեխնում հետաքրքրական
են լինելու նաև մշտական
կութային հաջորդականությունները:

Սա այն ժամանակաշրջանն է, երբ Հայկական լեռնաշխատ հով մենք ունեցել ենք տերություն կան մի աղաքավակրոպյում, անվանում ենք Կամի թագավառություն, որի կազմի մեջ մտնում էին այն ցեղերն ու ցեղային միությունները, որոնք եղել են նաև մինչ Կամի թագավառությունը: Կամի ֆեռուննն այս են որ նրանց, ինչպես նաև ամբողջ լեռնաշխարհը միավորեց մեջ միանական դեսության կամ մի մեջ: Եվ այդ մրցունակությունը նը տեղի ցեղերի, ցեղային միությունների հարաբերությունները առունելի են:

Հնավայրի հուշարձանների
մեզը որոց հնագետներ անվա-
նում են **զիկուրաս**, որը նշանա-
կում է սարի գագաթը, իսկ մյուս
ներ՝ դաշտամունքային կորոնա.
Այն մի տաճար է՝ սարի գագա-
թին, դեղի որը ձգվում է 70
երկարությամբ աստիճանավա-
դակ: Զիկուրաս-տաճարը, փա-
ռուեն, բարձունքում է: Այս հո-
ւարձանը մերօյա կասկադներ
նախատիմուն է: Հնագետների
կասկադի ճարտարապետակա-
վարդեւությունն է զարմա-
նում, որին մարդ արարածը ս-
րամեցել է դեռևս մի բանի հա-
զար տարի առաջ: Քայլնարե-
կը կել է տաճարի 2 մ. լայնության
վարե մուտքը: 70 մ. երկարու-
թյամբ աստիճանավանդակ
ամբողջությամբ բարացն
իսկ վարեր հսկայական չափու-
թի են՝ 8 մ. լայնությամբ, եւ մա-
դիկ դրանի բարձրացրել են մի
չեւ սարի գագաթը: Սա սիլոու-
է ենթարել, որ նման ժիմությու-

Նը կառուցելով հասարակ ցեղադիտքի, հշխանիկի խելքի բանը չէր կարող լինել: Նման մեծածավալ աշխատանքներն արվել են դեռական ճակարդակով եւ հառուվ են եղել արքաներին: Իսկ տաճարը բազմասիհան շինություն է՝ հարք ճակերեսով, որն ըստ հնագետների՝ դաշտամունքային նշանակության է ծառայել: Յնազգետները համոզված են, որ այս հոււարձանը եղակի է նրա նմանը չկա ոչ Պայտատանում, ոչ մեր տարածաշրջանում կամ աշխարհի որեւէ այլ երկրում: Նման կառուց կա Միջագետնում, բայց այն ոչ թէ կասկածի նմանությամբ է՝ ներթելից դեմքի սարի գագաթ ծագող, այլ ուղիղ, հարք տարածում կառուցված:

Հուշարձանի ճարտարապետական ոճը, տեսակը բացատրվում է այսպես՝ համալիրը կառուցվել է մեկ ամբողջական ժայռակտորը տառելով։ Մոնումենտալ կառուցքը, որի միայն միջնաբերդի լայնությունը 16 հա է, ունեցել է հատակագիծ, ճարտարապետական, բաղաբանական նախագիծ, որը դետական չափանիշներով է հաստատվել, ոչ թե ինչ-որ մեծահարուսի ճառակը կամ նահանջույն է բավարարել։ Այն նաեւ ունեցել է ռազմավարական, դաշտավայրական նշանակություն եւ ցույց է տալիս սվյալ ժամանակաշրջանի սոցիումի, բաղաբանակրթության բարձր մակարդակը եւ հանդիսանում է անկախ գործունեություն վարած դեկապարի հզորության ու ինքնուրույնության ցուցանիշը, այն էլ այն ժամանակաշրջանում՝ երբ Վանի թագավորությունը կար։ Ունեմն հավանական է, որ Ուրարտական դետությունից անկախ՝ Սյունիի-արցախյան տարածում եղել է այլ արքա, որը չի ենթարկվել ուրարտական գերեզնությանը։ Յնագետներն այս վարկածը չեն բացառում. ակնհայտ է, որ այս տարածութանում գոյություն է ունեցել առանձին դետականություն, առանձին դետական միավոր՝ ոչ ենթակա Վանի թագավորությանը։ Իսկ առավել հսակ բացահայտումները կարվեն, երբ Միրիկը լիարժե՞ դեղվի։ Յարկավոր է գտնել հուշարձանի անձնագիրը։

Մարտի Բոյացյանի գիրքը թուրքերէն

Ասամբովի «Արա» հրատարակչառունը թուրքերն լեզվով լուս է ընծայել լրս-անջեղասարնակ Մարալ Բոյաջյանի «Մինչ ծաղկում էին կակաչները» գիրքը, որ ԱՄՆ-ում հրատարակվել էր 2015-ին «As the Poppies Bloomed» խորացու։

Գիրք Ասնայի եւ Տարնի սրամնիկ սիրու ղատնությունն է հյուսում Առաջին համաշխարհային ղատերազմի եւ Սեծ Եղեռնի հեմին Վրա: Միրահանցը սիհլված են հաղթահարել Ժամանակի մարտահավերներին առջնութեւ նաև Տարնի հոր զադնին որին բարսի ապահով էին:

Դեղինակը՝ Մարալ Բոյաջյանը, Ծնվել է 1976 թվականի հունվարի 1-ին Արշակունյաց պատմական բարձրավագ լեռազգական ազգային պարկությունում:

Իրավի բրդական ինքնավարության տարածում սեղմեմբերի 25-ին անցկացվեց անկախության հանրավետ։ Ըստերկությանը ընդիհանուր առճամբ մասնակցում էր 5,2 մլն մարդ։ France 24 հեռուստաալիքի հաղորդեց, որ հանրավետի մասնակիցների 92,5 տոկոսն արտահայտվել է անկախության օգին։ Նույն աղբյուրի սյալներով, երեքշաբթի առավոտյան, Թրիուկ եւ Երիշի քաղաքներում ցնծություն էր տիրում։

«Ուեգում» գրիծակալությունը
հետեւել է Իրաֆի, Իրանի, Թուր-
քիայի և այլ Երկրների արձագան-
ներին: Այդ բոլոր Երկրների լրա-
վական թողարկումները սկսվում
են հաջորդ ամիսի վերջին:

Էս Երիխո հեռաձակվող հայորդումներով, բայց միայն թուրքական լրաւագանչոցներն էն ընդգծում, որ «կրիտիկական օր» է սկսվել: Իրոք, Երիխում դրական հիմնավարության դեկավար Մասուդ Բարզամիի, նրա մրցակից Թավարանի կուսակցության եւ Քրդսանի հայրենասիրական միության բաղադրական գործիչների վեարկությունից ընդամենը երկու-երեք ժամ անց Թուրքիայի վաշչաղեա Բինալի Յըլիդըմը Անկարայում իր նստավայրում թուրքական չորս հեռուստաալիքների լրագրողներին հավաեց հանրավետի արդյունները մեկնաբանելու համար:

ՆՐԱ ԽՈՆՍՔԵՐՆՎ, ԾԵՐԿԱՅՈՒՄՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ ԽԱՆՐԱՖՎԵՆ ԻՐԱՖՅԱՆ ՔՐԴԱՍԱՆՈՒՄ

Ճանաչումը պահանջում է ՏԻՄԱԼԿԱՆ ու ղԺՎԱՐԻՆ պայման

զիսավորն այն է, որ Թուրքիան առաջմն նշադիր չէ դատերազմ սկսել Իրավական Քրդասանի դեմ: Ինչդես ասաց Վարչապետը. «Մենք դատերազմ չենք սկսում, մեր բաղադրականությունը թող հանգիս լինեն, մենք միայն դատավանում ենք մեր ազգային անվանագործությունը»: Ընդ որում, Վարչապետը խոստվանեց, որ Երիշի վրա բաղադրական ճնշում գործադրելու Անկարայի եւ Թերհանի բոլոր ջաներն ավարտվել են աղարյուն:

Նախօրեին Թուրքիան եւ Իրանը զորավարժություններ էին սկսել Իրավական Քրդասանի սահմանի մոտ, Իրանը փակել էր իր մակարդական օրային տարածքը, Թուրքիան՝ սահմանային անցակետքը: Թուրքիան խոսացել էր փակել իր տարածողության մեջ եղակիրների տարանցման ուղիները: Վարչապետի ելույթից մեկ ժամ հետ Անկարայում նախազարդար եղողականը ելույթ ունեցավ համաժողովում՝ փաստելով կրկնելով բոլոր հայտնի սովորական լիները, ինչդես նաև ակնարկելով, որ Անկարան Բաղդադի հետ մեկտեղ կարող է շրջափակել Թրքական ինքնավարության տարածքը:

Ընդմիջն, թուրք փորձագետներից շատերն ընդգծում են, որ թե՛ս Իրավյան Թրդութանի հանրավեպետությունը է դրա անկախությանը, իրականում դա կապված է հօանությունը դահլյանելու Բարզանիի նշաղության հետ։ Դավանական է նաև, որ նույն «գզում է առավելագույնս սահմանական հավետ դիրք ստանալ Բաղդադի հետ սպասվող բանակցություններից առաջ։ Այս արիթրով ոճանակ հիշեցնում են, որ Բարզանին առաջ դեմ 2014 թվականին փորձել է անկախության հանրավեպետությունը հնչես այժմ, այն ժամանակ

րայի, այնուես էլ մի շարֆ արտա-
փն խաղացողմերի հետ։ Դատե-
լով բազմաթիվ արտաքին նշան-
ներից, նա հաւաքարկել էր իր
բայլերը, սակայն ամեն ինչ չէ, որ
հաջող ստացվեց։ «Մենք կարծում-
ենք, թե կարող ենք հոկյս դնել
Թուրքիայի վրա, բայց, ըստ Ե-
րևանյան, սխալվել ենք», խոսո-
վանում է **Բարգանին**։ «Թուրքի-
ան իրավունք ունի սեփական
տարածում անել իր ուզածք,
բայց մենք չենք ուզում, որ նրա
գործողություններն ուղղված լի-
նեն մեր դեմ։ Ինչու այս կա-
դակցությամբ հայտարարել է
**Ֆրանսիայի նախակին արքունի-
նախարար**, «Քիչեկներ առանց
սահմանների» նշազգային բա-
րեգործական կազմակերպու-
թյան հիմնադիր **Բենար Կուտ-
տերը**, քրիեն անկախության են
ձգում արդեն 100 տարի, այնուես
որ նրանց հանրավետն անսղասե-
լի չէ ող աշխարհի համար։

Կուչեների կաթիվով, «հենց ա-
զատ ու անկախ Զրդատանը
կկանգնեցնի աղակայունաց-
ման գործընթացը Սերձավոր Ա-
րեւելիում»: Ամեն դեղուում, սեղ-
տեմբերի 25-ը նշանակալից օր
կդառնա քրդերի դատության
մեջ:

M. R.

Երրողանի գերմանացի պատանդները

Լուրջ կասկածներ չկան, որ Թուրքիայի նախագահ էրդողանը հրամայել է իր ոսիկաններին մինչ նոր խաղաղ դիմացքավելու համար Արևմուտքի ռազմավարությունը: Խաղի անունն է «Գերմանացի կալանավորի՛ր»: Նա մտածում է, որ հնչքան շահ գերմանացի կալանավորի, այնքան մեծ կլինեն իր հնարավորությունները սիդղելու բեռլինին, որ արտահանճնի Գերմանիայում գտնվող իրեն ոչ ցանկալի անձնավորություններին, գրում է Սուրիել Սիրավ-Վայսախն «Արմինյան Սիրոն-Սփերթեյք» տարաքերում:

Փաստուն խայի գլխավոր նորատակը դատանդ վերցնելը է, որմեսզի հետազայում փոխանակման հնարավորություններ ստեղծվեն: «Frankfurter Allgemeine Zeitung» օրաթերթը տապարել է բուրժ-գերմանական հարաբերությունների հետ կատ ունեցող միջաւանդական անձնավորության հայտարարությունն այն մասին, որ «Թուրքիան հետևողականութեն գերմանացիներ կալանավորելու խղաքականություն է վարում, եւ կոչ է արել խղաքացիներին հրաժարվելու Գերմանիա կատարելիք իրենց այցելություններից: Տեսակետը հաստատվել է իրական փաստերով: Անթայիա ժամանած մի գերմանացի զույգի կալանավորել են օդանավակայախում «խղաքական դրդադառաներով»: Զնայած դատունական մեղադրաններ չեն ներկայացվել, բայց թուրքական ծագումով այդ գերմանացիներին, ինչ- անով հաջողվել է գերմանական հյուրատոսարա- նին դարգել, կասկածում են Ֆերուլահ Գյուլենին հետ կատ ունենալու մեջ: Այսդիսով գերմանացի կալանավորվածների թիվը հասել է 12-ի:

Պարզվել է, որ նրանց հետ կադ հաստատելու փորձը ձեր ձախողվել են:

Միջամայական գրում է, որ բանտարկյալների փոխանակման գործընթացը ղատերազմական ժամանակներին է հատուկ, կամ էլ կարող են լինել հետ-ղատերազմական բանակցությունների արդյունք: Բայց Գերմանիայի եւ Թուրքիայի միջև ղատերազմ չի հայտարարված եւ դիվանագիտական հարաբերություններն էլ չեն խօսված: Երդողանը սակայն, թշնամական է տրամադրված: 694 օրենիշը՝ 74-րդ հոդվածը երդողանին անսահման լիազորություններ է տալիս Թուրքիայում կալանավորված բանտարկյալներին փոխանակելու այլ երկրներու ազատազրկված թուրք բանտարկյալների հետ, «եթե երկիր շահեց ղահանջում են»: Իշխանությունները նաեւ որոշել են, որ բանտարկյալները կարող են 5-7 տարի ազատազրկված մնալ մինչեւ դատական որոշումը՝ արդարացնելու նրանց: Նման որոշման թիրախն են հանդիսանում Ղենջիկ Յուզեիխ, Զաքարեա Օզի եւ Զելյալ Կարայի նման անձնավորությունները: «Բայց Գերմանիան եւ Եվրոպիությունը այլ օրենիշներով են շարժվում, եւ երդողանը ղարտակիր է հաշվի նասել դրանց հետ», եղրակացնում է Միջամայականը:

Die Tageszeitung. ԹԵՂՐԱՆՐ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ Է ԱՍՆ-ԻՆ ԵՎ ԵՍ-ԻՆ Մուկվան կիսանի՞ ԹԵՂ-ԱՎՀԻՎ-ԹԵՂՐԱՆ փոխզիջմանը

Խոսքը ՄԱԿ-ում ԱՍՍ նախագահի ունեցած ելույթի թեզիսների մասին չեղական է և պատճենաբառ չէ: Թրամփի հայտարարեց, որ միջազգային միջնորդների նաև ակցությամբ հրանի հետ 2015 թ. կնվազագործարք վճարակար է ԱՍՍ-ի համար՝ ավելացնելով, որ հրանը շարունակում է աղակարուցողական ել խաղաղությանը սպառնացող վարժագիծը: Քետևաբար միջազգային ընկերակցությունը դեմք է կանգնեցնի նրան: Իրանի նախագահ Հասան Ռուհանին դատապահ խանց յուրովի՝ ՄԱԿ-ում Թրամփի ելույթն անվանելով «սգես, անհերթիք ետակա աշխատանք»: Նա հավաստեց, որ ԱՄՆ-ի և ԻՐԱ պահանջմանը հաջող է առաջական առաջարկ:

ԱՄԿ-ուն ԱՍՍ-ը նենակ մնաց Եւ ինք
նամեկուսացվեց:

Իրnf, 2015 թ. ամռանը համաձայն
նագիրը ստորագրած վեցյալի անդամ
ները հրաժարվեցին դաշտապահութեան
ԱՍՍ-ի առաջարկությունը: Ինչու
հայտարարեց ԵՄ արտափոխն գործերի Եւ
անվտանգության բաղադրականության
ներկայացուցիչ **Ֆեդերիկա Սոգերի**
Շին, համաձայնագիրը կատարվում
Եւ արդյուններ է տալիս: Բայց զիսա
վորը, նրա խոսքերով, այն է, որ ԱՍՍ-ը
կամ մեկ ուրիշը չի կարող որոշել հա
մաձայնագրի ճակատագիրը, բանի ու
այն ամրագրված է ՍԱԿ-ի Անվտան
գության խորհրդի բանաձեռնվ: Դա
համահունչ է նաև Ռուսաստանի դիրքու

芬那歌蘇爾: Եթե Սովհակ տունը որոշ
վերանայել իր դիրքությունը միջուկա
յին հաճածայնագրի Ակադմանք, ա
ղա դա կիսի միայն իր միավորման
որոշումը:

Այստիսպէս, ինչպես նույն է գերմա
նական Die Tageszeitung թերթը
«Դուհանին հաջողվեց ոչ միայ
դառակտել ԱՍՍ-ին ու ԵՍ-ին, այլև
ամրապնդել իր Ենթադրավական դիրք
ը, բայց որ սկսել էր Ենթարկվել արձա
տական ուժերի բնադրատությանը, ո
րոնց հանդես են գալիս առհասարա
Արեւությի հետ որտեւ դաշնուի դեմ»:

թե ԱՄՆ-ը, այլ Ռուսաստանը կարող հաշվարաի դեր խաղալ ինչպես Իրա Ծի, Թուրքիայի եւ Իրաքի միջեւ, այս դես էլ սունդի արաբական մետսությունների եւ Ժիա առանցքի միջեւ։ Զբացապում, որ Մուսլիման ավելի ու կարող է ինչ-որ փոխազիջնան հասնել։ Չե՞ Ամերիկա է երացնել Տեսական

• Sabah թերքը գրում է, որ նոյնիսկ Ազ-
կարան «թռավ ամերիկյան վանդա-
կից՝ հաճածայնագիր ստորագրելով Հ-
400 համակարգերի վերաբերյալ։ Պա-
րաղինս այս է, որ Թուրքիայի, Ռու-
սաստանի եւ Իրանի նման ուժեղ խա-
ղաղողները, որոնք 250 տարի մինչանց
հետ մրցակցել են Բայկանուրում
Կովկասում եւ Միջին Ասիայում եւ
Սերճավոր Արևելքում, սկսել են միա-
վորել իրենց ջաները, ինչը իր հերթին
ցույց է տալիս, որ Սերճավոր Արևելքում
հարաբերությունների մոդելը արձա-
սաղես փոփոխվում է»։

Իհակե բա չի Հանակում, թե սա-
րածաշը Կաշինգտոն կորցրե-
է ազդեցության հնարավորություննե-
րը: Այսինք, թուրքական Տաջա թերթ
նում է, որ ԱՄՆ-ը սահմանադրական
հեղաշրջում է իրականացնում Զի-
նաստանի դաշնակից Պակիստա-
նում՝ դատրված բերելով հյուսիսկո-
րեական ճգնաժամը, Պեկինի դեմ
ուղղված հակահրթիռային համակար-
գեր է տեղադրել Չարավային Կորեա-
յում: Եվրոպացի եւ թուրք փորձագետ-
ների կարծիքով, Երկինության տրա-
վորություն է թողնում նաեւ տար-
ծաշը Կաշինգտոնի կողմից «Իրավական խաղաբարք» խաղարկու-
մը, Իրանը Իրավ կամ Սիրիա դաշնե-
լու սցենարի հայտնվելը, Աֆղանստա-
նում, գուցե նաեւ Անդրկովկասում նոր-
ուղեգիր որդեգրումը: Ամեն ինչի սկիզ-
բը կդառնա ԱՄՆ նախագահի այն
այլը, որով նա, չանսալով իրանական
գործարքի մյուս մասնակիցների հոր-
դորներին, կհայտարակ համաձայ-
նագից դրւու այլու մասին:

Ուս փորձագետ Սամահլավ Տարասվն իր հերթին նույն է, որ առաջմն թրանփը դասրաս չէ դրան, բայց Եվրոպիության վրա գործադրվող ճնշումը, իրանի հետ եւլողական խոշոշ ընկերությունների ու բանկերի գործարքների կասեցմանն ուղղված փորձերը կուժեղանան՝ ասիդանարար կաղակցվելով հյուսիսկորեական ճգնաժամի հետ։

5.0

Յակոբ Միջնադարյան

ՀԱՅՏՄԱՆԻ ԳԼՈՒԽԱՐԵ ՀԱՆԴԻՇԱ

Ժողովուրդի մը զիստն եր դատուհան մը հասնի, նախ անակնկայք կը ցնցէ, տագնաղի, ահուարսափի նթնոլորտ մը կը ստեղծէ, որ եր շարումակուի, այս անգամ տագնաղը դիմակայելու եւ ահուսարսափի նթնոլորտը փարատելու համար հակազդեցութեան միջօներ ձեռք կառնուին, ընկճուածութենք ու լճացումէ դուրս գալու համար վերազարբունի աշխատանիներ կը տարուին, մինչեւ որ սեւ ամեղեր հեռանան ու խաղաղութիւնը վերահաստառիւի:

Այս էր կացութիւնը Դալեղի մէջ Եօր-
նամեայ դատերազմի շրջանին եւ
այսպէս ալ դեռ կը շարունալով: Եկեղե-
ցական թէ ածխարհիկ հայկական բոլոր
կազմակերպութիւնները այսպէս վարու-
ցան ու գործեցին, իւրաքանչիւր իր սե-
փական դայնաններն ելլելով: Դրիհաս-
կոծումներու եւ տայրումներու ճահաս-
փիւր իւրավիճակին մէջ, հալեղահայերը
հոսանքն ի վեր թիավարել սկսան: Սիոլ-
թեմական բեմները թափուր չննացին ու
մշակութային, թատերական, յոթելանա-
կան, սկաուտական եւ այլ ձեռնարկներ
սրահներ բերմէ- բերան լեցնող հանդիսա-
տես ունեցան:

Այս բոլորին կողմին, եւ որ զարմանի յառաջացու, հալելահայ սղարաններու գլանները չդարդեցան դառնալէ, Ելեկտրական հնասնիք բացակայութեան՝ Ելեկտրածին սարբեր կը գործին, բաւական դժուարութեանք վառելանիք կադահովուեր անոնց համար, իսկ սղարական բուժիք ու մեխանիք սրութեան դարագան կրկնաղատիկ դժուար կը դարձներ հարցը:

Ի՞նչ էր միջի ոյժը, որ այդ ծանրածան դայնաներուն մեջ տպարանները բանեին գիրք ու թերթ տեղվուի: Ի՞նչ էր անհրաժեշտութիւնը գրականութիւն տեղելու, երբ տաղաքը կը տառապեր տարրական բաներու դակասէն:

Ասկիզ հասկնական դժուար է հայու ո-
գին չճանչցողին եւ դատերազմ չենած-
ներուն համար: Պատերազմի արհավիրքը
դիմակաբելու եւ անոր ազդեցութիւնը
նուազեցնելու եւ մարդոց ոգեկանին
թափ տալու, Վերապրումի՛ բնազն էր ու
կամքը:

Երբեմնի տպարաններով հարուս Հալեղի մէջ մնացեր ին «Արեւելք» ու «Ոսկեառ» տպարանները եւ «Կիլիկիա» հրատարակչառուն:

Ահաւասիկ թէ ինչ դժուղներ տուին ա-
նոնց սուրբական դասերազմի այս 6 Եր-
ևան տարիներուն:

ՏՊԱՐԱՆ «ԱՐԵՎԵԼԻ» ՄԵՋ ՏՊՈՒԱԾ ԳԻՐԵՐՈՒ ԶԱԿԿ 2011-Ն 2015-Ի ԱԿԻՂՔԲ

- «Արդի Խոկալով», Ս. Զիլէճեան-Եթերեան, 2011
  - «Քեսամիջ Շուկան», Ստեփան Փանոսեան, 2011
  - «Ստեղծագործութիւն Եւ Ոչ Բանաստեղծութիւն», Ս.Փանոսեան, 2011
  - «Երկարագործի Մը Երկաք ԶեղածԲաներու Մասին Գրածներ», Ս. Փանոսեան, 2011
  - «Ծիլեր», Ազգ. Քարեն Եփիկէ ճեմարանի դարբերապեր. 2011
  - «Հայ Ծերանցի Տեղեկատու», 2011
  - Ազգ. Հայկագեան Վարժարանի «Աշխատանից» Պարբերապեր, 2011
  - «Գանձասար Բացառիկ», 2011
  - Բերիոյ Թեմի «Օօշական» օպարաթական թերթիկի հայագածոյ, 2011
  - «Նոյոյ Կրծուանին», Արամ Քէթենճեան. 2011, 2012
  - «Երկնային Մանանան» (Հայ Առաֆ. Եկող. Հոգ. Եղբ.), 2012
  - «Ծիածան», ճեմարանի Աշակերտական Պարբերապեր, 2012
  - Ա.Զ.Ե. ճեմարանի Տեղեկատու, 2011-2012
  - «Գանձասար» բացառիկ, 2012
  - Հայաստանի մէջ արարական-իսլամական դրամներու հատումը... Թարգմ. Բժ. Ալ. Քէշիշեան, 2012
  - Կիյիկեան Հայաստանը Եւ ամոր կապերը Միջն Արեւելի Երկիրներուն hts, 1226-1455, Թարգմ. Բժ. Ալ. Քէշիշեան, 2012
  - Հայկական Կիյիկիա Եւ իր կապերը Ս. Արեւելի արարական Երկիրներուն hts, 1226-1145. Թարգմ. Բժ. Ալ. Քէշիշեան, 2012
  - «Բոլորին Հոգեւոր Հայրը», Յովհան-նէս ճորժի Մարտիկեան, 2012, 2013
  - «Գումաւոր Նիւթեր», Սալբի Զիլէճեան-Եթերեան, 2013
  - «Խառնակ Օրեր Հալեպի Մէջ», Ժ. Թորանեան, 2013
  - «Հայ Մօր Տարի» (Գրիգ) Ս.Օ.Խաչը Ծը. Վարչութիւն, 2013, 2014

Դալեղի հայկական թաղամասերից մեկը ոմբակոծումից հետո

«ԿԻԼԻԿԻԱ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱՏՈՒՆ, 2011-2012

- «Գանձասար» Ապրիլեան բացառիկ, 2015

«Գանձասար» շաբաթաթերթի հերթական լոյս ընծայումը կանոնաւոր կերպով շարունակուեցաւ առանց ընդմիջումի:

ՏՊԱՐԱՆ «ՌՍԿԵՏԱՍՈ»

  - Հաֆէզ, Գագկներ, Թարգմ. Ազա Սարեան, 2012
  - Արմինես, Թ. Թորանեան, 2012
  - Մի դաստի, Էյմէն Ուսիհիս, թարգ. Պերթի Նազարետեան, 2013
  - Պարզուած հալասի, Վեր. Բժ. Սերոբ Ե Ալինա Մկրտչեան, 2013
  - Ուրֆայի Ասեղնագործութիւն, Յրագդան Թոփանաջեան, (Յր. ԲՀԹ), 2014
  - Մթնաւի Աստղեր, Նուլար Նալդանեան, 2015
  - Նարեկ, Սատեան Ողբերգութեան, (Յր. Բերիոյ Յայոց Թեմ), 2015
  - Նարեկ, Սատեան ողբերգութեան, (Յր. Սուլք Գրոց Ընկերակցութեան), 2015
  - Յուլօւամատեան Յայ Ալես. Էմնանուէլ Եկեղեցոյ, 2015
  - Դեգերումներ Յայ գիրի եւ ղատմութեան գետեղին, Լեռն Շառոյեան, 2016
  - «Քայեաց» դարբերաթերթ (ՔԲԸ), 2012-2017 -8 թիւ
  - Ամլուելի Զանգակատուն, Պ. Սեւակ
  - Սիրոյ Մատեան, խմ. Մաթիկ Էղիղյաթեան
  - Գիգոր, 3. Թումանեան (Արեւան. Վերապատմեց Զ. Խախունի)
  - Ամենուն Տարեցյցը, Թեղոիկ, ԺԸ աշի, 1924, (Խմբ. Լեռն Շառոյեան)
  - Ամենուն Տարեցյցը, Թեղոիկ, ԺԸ աշի, 1925, (Խմբ. Լեռն Շառոյեան)
  - Ջեսար, Խոհագիրներ Իմ Սանկուրենէն, Զուարը Ջէհէտեան
  - Յուլու Ավայութիւններ, Սերգ Գ. Էղիղյաթեան, (Մաթիկ Էղիղյաթեան)
  - Դիւզազնական Ուրֆան եւ իր Յայորդիները, Արամ Սահակեան
  - Ֆետերիի Նանսէն, Ֆելիփ Բախչինեան

Ամսեան Ողբերգութեան, յոց Թեմ), 2015
տեան ողբերգութեան, (Յր. Կերակոցնութեան), 2015
ան Հայ Ալեք. Եմնանուէլ
15
ար Հայ զիրի եւ լամսութե-
ն Երև Հայութեան, 2016

Ենո Հաղոյան, 2016
դարբերաթեր (ԴԲԸ),
պհիւ
ասդայան ըսթեցողակառու:

Այն, «Ոչ միայն հացիւ կեցցէ մարդ,
այլ բանիւ... Դայն»:

ԳԵՂԱՄ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Պահանջված վերահրատարակություն. Գյումրու թատրոնի պատմությունը՝

Ապահով Մադոյանի գրչութեան մասին

Անցած շաբաթ օրը Գյումրու Վարդան Ազենյանի անվան դետական դրամահիմական թատրոնը բացեց իր 152-րդ խաղաշրջանը: Արվեստի այս մեկուկեսդարյա օջախի անցած առաջին հայուրանյա ուղղու դասնությունն է ամփոփված խորհրդային օջախի ձանաչված արվեստաբան, թատերագետ Ռազմիկ Մադոյանի օրեր վերահասարակված «Գյումրու թատրոնը 1865-1965 թթ.» գրքում, որի ընորհանությունը նոր խաղաշրջանի բացման օրը կազմակերպվել էր խաղայի «Հոկտեմբեր» կինոթատրոնում:

2005 թվականին ԱՄՆ-ում կյանքին հրաժեստ սված, բայց հայրենի հողում վերջին հանգրվան գտած Ռազմիկ Մադրյանը, սկսած 1951 թվականից, աշխատել է Լեյնհանկանի բաղադրյան «Բանվոր» թերթի, կուտադրանությունում, և մարդասան սայանի «Տղամարդիկ» եւ այլ արժեվակու կինոնկարներ։ Մադրյանի արվեստագիտական ժառանգությունը նրա թողարկ 15 գրեն են, որոնցից այս մեկը ժամանակին եղել է իր թեկնածուական ատենախոսությունը Եւ

առանձին գրիվ, «Թարոնի ու
ղին» վերնագրով լուս էր տես-
դեռ 1967 թվականին:

Ակրչյան... Դերասաններ Ազգային
Թերոյան, Արու Ռուկանյան, Տիգրա-
լակ Ամերիկյան, Լեոն Զոհրա-
բյան, Ժաննա Թովմասյան
Վարդուհի Վարդեթեսյան, Ֆրու-
զիկ (Միեր) Ակրչյան... Թէվա-
կումը կարելի է երկար շարունակ
կել: Այս բժնում ներկայացնեած
ռով հանդես են եկել նաեւ Պե-
րոս Աղամյանը, Վահրամ Փառա-
փազյանը, Դրաչյա Ներսիսյան
հայ բժմի այլ մեծությունները
Թատերագետը խորագիտակոր-
ներկայացրել ու վերլուծել է մօ-
կութային այս կարեւոր օցախ-
գործումներության սկզբնավորմա-
նը կայացման ընթացկուն դա-
մությունը, նույն հաջողությունը
ները, վերելիքն ու նաեւ անհա-
ջողությունները, ձախողումները
դրանով ժամանակին նաեւ ու-
նել թատրոնին՝ ըսկելու դրան:

Պահանջված այս վերահրա-
տարակությունը, որի հիվանակ

րը նրա դրւաց, ԱՄՆ-ում բնակվող Մարն Մադոյան-Ալաջա-ջյանն է, նաև հիշեատակի տուրի կարելի է հաճարել հեղինակի ծննդյան մեկ ամիս առաջ լրացած 90-ամյակին: Գիրքը որակով լույս է ընծայել Գյումրու «Դոմիր» հրատարակչությունը: Վերահրատարակման ընթացքում ծավալուն խմբագրական աշխատանք է կատարվել, մասնաւորապես, հասորում 60-ական թվականների գաղափարախոսական դարտադրանիքի արտահայտություններից ազատվելու ուղղությամբ, նոր հրատարակությունում ավելացվել են մեծ թվով արխիվային լուսանկարներ, նորության:

Գրի շաղկին զետեղված է
Գյումրու թատրոնի ժեմփի ներկա-
յանայի գծանկարը, որի հեղի-
նակը գեղագեց, արվեստաբան,
նկարչ Լետոն Լածիկյանն է:

Զավեճ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

Դիրիժոր, ՀՀ արվեստի վաստ. գործիչ

Դիրիժորական ժեստը ներսից է զայխ եւ միաձուլում է բանականությունն ու հովազը: Դիրիժորական ժեստը, տեխնիկական առումով, ունի համախմբող, դեկապարող, ուղղություն սվող հատկանիշներ, եւ, զուտ մեկնարաննան առումով, սիմվոլիկ արտահայտությունների համակարգ՝ յնարելու, դահանջելու, էներգիայի կուտակման, երաժշտության ընթացքի սահունության կամ կարտվածության եւ այլն: Դիրիժորական ժեստը դեմք է լինի իմաստավորված, գիտակցված, որին ուղղորդում է

հակը բարձրացնում է Արանով, որ Երաժիշտներին դարձարանում է մեկնաբանման ու կատարման նրբությունները եւ դրանով հասնում եզակի Վարդետության նվազի: Ներշնչումը, Երեւակայությունը, հնֆնաշիղությունը լավ են միայն այն դեղում, եթե զուգորդվում են բազմադիսի, խորը գիտելիքների հետ: Ուստի Երաժշտագիտությունը դիրիժորի հանար նույնարդություն է, ինչուս բրիշն ու Վրձինը հնագետի համար, եւ այդ գիտությունը հնարավոր է կուտակել միայն մասավոր կարգադրության եւ խստորեմ կարգավորված աշխատանքի ընթիրիվ: Բայց սա եւ բավարար չէ, քանի որ հոլով կարենք է այն յուրացնել զիշտ եւ

իսարակտերային իմաստով, ինչու որ զավեցական շարժումներ են անում օդում, տալս են սուլք և վայլ անձի ծաղրանկարը: Նայեք դեմքին, եւ կտևնեք դատարկություն, լսեք նրան, եւ կլսեք վիրավորական լինելու ասիժանի դարզունակ մատուցուածությունը, որ այստեղ՝ բացի վեգետարյանական մատուցությունից է: Լիխտենբերգը՝ նարմնաբեսթերի, բայց մատի առումով անթերի իմաստունը, սրամնութեահարց է տալս: «Եթե գրի (մեր դեմքում՝ դարշատություն) հետ գլխի բախման ժամանակ հնչի դատարկ հնչյուն, մի՞ո՞ս է, արդյոք, դա գրի (դարշատություն) հն-

վածի ու խոսվածի անհամեստություն, սրան գումարած միջակություն՝ բազմադասկված սիմուլյամբ՝ դառնադի կուկտյլ է:

Արվեստագետի ուժն այն է, թե
ինչպես է իմքը փոխանցում իր
հոգեւոր եւ մտավոր էներգիան,
իր ապրումների ուժը: Երբ խո-
սում են անհատականության
մասին, նկատի ունեն Եսը, եւ
իմբնանույնացումը նրա հետ:
Երբ որեւէ մեկի մասին ասում
են՝ «Նա անհատ է», նկատի ու-
նեն իր բանական ու հոգեւոր
աշխարհների առանձնահատ-
կությունները, որոնք իրավես
ասրբեակում են նրան ուրիշնե-
րից: Ուրեմն անհրաժեշտություն

ՄԵԿԱԲԱՆՄԱՆ ՍԵՎԱԿԱԾ ՃԵՄԱՐՏՐԱԳԻՌԵՋՈՒՆՔ

**Գ. Լիլստենբերգ. «Եթե զրի (մեր դեղում՝ Պարտհոնուի) հետ
գլխի բախման ժամանակ հնչի դատարկ հնչյուն, մի՞շտ է,
արդյոք, դա զրի (Պարտհոնուի) հնչյունը»:**

բանձին դիրիժորական խելքը, որն էլ սնվում է բազմազան գիտլիքներից, որն մ աճբարված են ուղեղում: Դիրիժորական ժամանակակից զարգությունը կարեւարագույն հաևկանից է: Ժամանակի ամձին ներին աշխարհի դասկերը:

Կան դիրիժորներ, որոնց նվագախումը դեկապարելու եղանակը չի բավարարում դիրիժորական արժանահամարում իմ դասեւացումները: Սակայն խորը, մեծ երաժշտական դաշտավայրում, նրանցից ժայթում է այնորին էներգիա, այնորին ֆլուիդներ, որոնք առաջանում են այնորին մազմիսական դաշտ, ուր հայտնած երաժշտական կատարուներին ներմանում, ենթակում են հոգեբանական գրոհի եւ նրանց դաշտավայրում իրենց երաժշտական կամքը:

Ղիրիժորական ժեսը ղետք է համարժե՞լ լինի Երաժշտության շարժմանը, նրա լուսահիմքային, արտահայտի նրա նըրագույն ասաւանումները: Նշանակում է ղիրիժորի հոգին ու միտքը ղետք է Անրծված լինեն կատարվող Երաժշտության ռիթմով, հարմոնիայով, մեղեղիով, բովանդակության գործությունում: Ղիրիժորը ղետք է հնչյունի մեջ ժեսնի գոյն, լինի ձաւակ ձեւապորորդ, իսկ դա բխի որդես Անրիին դահանց, ունենա Անրիին լսողություն եւ բննախույզ միտք, որի գեղարվեսական մատորությունը, ղուեական շունչը կրում է Անրիանի դրում:

կությանք ու ձեւով: Դիրիժորը ամբիոնի մոտ կանգնած նույն հռետորն է, այն սարբերությամբ, որ մեկը արտահայտվում է լեզվով, մյուսը՝ ձեռքերով, նոտակալի մոտ, նվազախմբի առաջ: Միշբը տեղ հասցնելու, լսողի վրա ազդեցիլու համար, հռետորը ժիրաղետում է լեզվական, արտաքերնան, դադարների, ժեստի, ծայրին ուժեղացման կամ նվազեցման եւ այլ սարբեր հմտությունների, մի խոսքով՝ բանավոր խոսքի ձիրիի: Այդպես էլ դիրիժորը, դեմք է ունենա ձեռքերին խոսեցնելու ընդունակություն, դրանցով հաղորդակցվելու ձիր: Ինչուս հռետորի խոսքը դեմք է կառուցված ունենա, այնուս էլ դիրիժորական ձեռքերի կողմից դարձնելու համար է սահմանափակումը նշանակում է սահման կամ անհաջողությունը եւ կողմանի՝ դիրիժոր-նվազախումբ, նվազախումբ-դիրիժոր հաղորդակցության ձեւ է, որի ընթացքում, դիրիժորը ուղարկում-հաղորդում է նվազախմբին իր ունեցած ինֆորմացիան եւ օգտագործում է նվազախմբի կողմից ուղարկված-սացած ինֆորմացիան, իր ինֆորմացիայի արդյունավետությունն ստուգելու համար: Չաս հաճախ ենք ներկա լինում այնոիսի կատարումների, որտեղ ստեղծագործության միշբն ու կատարման արդյունքը էապես սարբեր են: Քիանալի դիրիժորն նվազախմբի նակար-

Կարողանալ գործի դմել դրակը
Տիկորեն: Սակայն, ինչպես դիմումը
Տիկայանա դա, Եւ կիրառվի, Եւ
թե անձից դրւու է մնված ամս
բողջ գիտակցական՝ գիտելիք
ների հաճակարգը, Եւ դրա հետեւ
կապված ամեն բան: Այսինքն
կանգնած ես «իդեալական դաս»
Տարկությանը» դեմ-հանդիման
Դատկապես ուզում եմ Օժեղը
անգրագետ սամորոդոկ-ների ասա
Տեղային դարաշրջանն անցել է
ընդմիջութեան:

Դիրիժորի կարեւորագոյն համկություններից մեկն էլ այն է, որ իր Վերապրածը՝ Եթե ունակ է վերապրելու, կարողանա փոխանցել նվազախմբին եւ նրա հետ՝ ունկնդրին, իր արվեստով կարողանա վերականգնել կամ օգնի Վերականգնելու մարդու հոգեւոր եներգիան: Դիրիժորը դեռ է ունենա հարուս կուտուրա, որի դակասը սահմանափակում է իրեն, եւ երութիղիա՝ ծայրահեղորդեն անհրաժեշտ առանձնահամկություն, որդեսզի կարողանա մննել կոնդրոգիտորի ստեղծագործության ամենախոր ժերտերը, տեսնել դրանց դերը, կարողանալ որսալ կոնդրոգիտորին քննորոշող «հավերժականը վայրկյանի մեջ»: Եթե չկա երութիղիա, դիրիժորը վերածվում է ձեռիւմ փայտիկ բռնող մեկի, որ եթե «մինչեւ չորսը հաշվել գիտի, ուրեմն դիրիժոր է», ինչ-ուս սարկազմով արտահայտվել է Ռ. Շրաբուրը:

Դիրիժորը դետալներ ետևելու,
իրար համակցելու, շարժման
մեջ դնելու վարդես դեմք է լինի:
Դաշախու վկա ենք դիրիժորու-
թյան, որը հենակես չունի, բան-
զի երթ չկա միտք, ուրեմն չկա եւ-
մտի հենակես: Եկ հասկանում
ես, որ նա դիրիժոր է լոկ գրադ-
մունքով, այլ ոչ եռթյամբ:

Կա եւ անզիր դեկավառոյ դիրիժոր-հաշվաղահի տսակը։ Երբ դիրիժորի ձեռքերը ըստ եռթյան անհասկանալի են՝ ասկ- և մետրային եւ հատկացես-

կա մշտակես կրթելու ներին
Ես-ը առա մի սնունդով, որը
Գիտելիք, Դիտողականություն,
Զգացմունք բաղադրամասերից
է կազմված եւ դասիշտակվուն
է կրիսիցիզմի (բննադրասակա-
նության) կանոններով:

Ինչի մասին որ ասացի, վերաբերում էր Եղիշյանը: Բայց Եղիշյանը դեմք է ունչ տալ, եւ ունչ է տայիս հ՝ Հոգին, որին դեկապարում է Ոզին: Յունգն ասում էր. «Սովորությունների դաստիարակման մեծագույն ուժն է ձեւավորում մարդու Ոգին հենց մանկությունից եւ զարգացնում նրա մեջ ամուր եւ կայուն բնավորություն», եւ այնուհետև՝ «Կովսուրան, որը յուրացվում է հոգեւոր ուժի միջոցով, ձեւավորվում է կյանքի առաջին կեսին, եւ եթե դա տեղի չունեցավ, ուրեմն այն հազիվ թէ տեղի ունենա կյանքի երկրորդ կեսին»:

Եթե դիրիժորն զգում է ու գիտակցում է ստեղծագործության ներին կյանքը, «կենսահյութի շարժումը», իմաստի ասիհճանաբար կազմակերպումը, կարողանում է կենդանի դահել կոմպոզիտուրական մտքի ընթացքն ու գարկերակը, նաև «այլ ականջով» է լուսն եւ ընկալում գործը: Այսիմբն նրա մշտավոր եւ հոգեւոր կարողությունները մետք է լինեն բարձրագույն մակարդակի, որդեսզի իր այլ կարողությամբ լինի կոնգենիալ, անկորուս իհայս բերի կոմպոզիտուրի մշտահացումները կամ երեւան հանի նրանց անկատարությունը: Ստեղծագործողը աբսուրակ երևույթ չէ: Կատարող՝ եւս: Եթե անգամ տաղանդ ունես, դա իիչ է: Եվ այնքան տաղանդը չէ էականը, որին այդ տաղանդին ուղղություն տվող Ոգին: Տաղանդը՝ առանց թրմացան աշխատանի, ոչինչ է: Անհրաժեշտ է սովորել ➔

Digitized by srujanika@gmail.com

Արծվի ԲԱԽՉԻԴՅԱՆ

Անցած դարի 30-ական թվականներին Արևմուտքում մեծ հոչակ վայելող «Բալե ռյուս» բալետային խմբում հանդես էին գալիս ինձ դեռասի դարուիներ, որոնցից երես էի հայազգի Թամարա Զինարովան: Կարդալով 2007-ին նրա հրատակած «Պարելով դեղի անհայտը. իմ կյանքը «Բալե ռյուսում» եւ Օրանինից հետո» հուշագիրը՝ մենք կաղաքացին Զինարովայի դասեր՝ **Անհայտ Պարելովի** հետ եւ տեղեկացանք, որ նախկին «բեյրի բալետինա» 2004-ից դասեր ու փեսայի հետ բնակվում է Խոլանիայի հարավում, Վայելում է առանձնատունը, այժմն, ընթիւն եւ հեռատեսիլով բալետ է դիտում... Մենք դարբերաբար նամակներ էինք փոխանակում Անհայտի հետ, տեղեկանում մոր որդիստությունից... Եվ ահա վեցերու հմացանք Թամարա Զինարովայի վախճաննան մասին, անցած օգոստոսի 31-

Վերջին «բեյրի-բալերինայի» մեկնումը Թամար Չինսերուսի

Թամարա Շինարովայի հիշատակին

ին... Պարուիլու մահվանն անդրադարձավ նաև Ավստրալիայի կենտրոնական «Սիդ-Նեյ մորնինգ հերալդ» դարբերականը, անի որ Չինարովան նկատելի դեռ է ունեցել ավստրալական քալիչի դատանության մեջ:

Նա Ծնվել էր 1919-ին, Աբերման բաղադրում (Ուումինհա)՝ այժմյան Ուկրաինայի Բելգորոդ-Դնեստրովսկում: Հայրը ցարական բանակի կատիտան Եվսեփ Շինֆեյի Ռեկենցուկն էր, որին Չինարովան իր հոււագրում մի բանի անգամ ազգությամբ Վրացի է համարել, մինչեւ նա եղել է ռուս (այս մասին մեզ վկայեց Անհարաբարունը 2008-ի փետրվարի 16-ի նանակում): Իսկ մայրը՝ Աննա Չինարովան, դուստրն էր հարուս հայ կալվածատեր Խոհսափոր Չինարովի (Զրիստափոր Չինարյան), համիլյան կոտորածներից մազարութ մի հայորդու, որը 1895-ին հաստատվել էր Բեսարաքայում և ամուսնացել ուկրաինուհու հետ: «Մայր հայուի եր-գրել է Չինարվան: Նրա հայրը, ուստի դեռ, կարող էր նոյնիսկ անաղասային կղզում հաջողության հասնել քիզինեսում: Նա գործնական էր, ոյուրընքնորդ, ռազմի, որին նախանձում էին են սիրում»: Մեկ այլ տեղ մայրական դատի մասին նա գրել է: «Նա մի եռանդուն հայ էր, խելացի, ուժեղ եւ ուստի մեծահոգի»: Չինարովան վկայել է, որ երբ 1940-ին խորհրդային զորքերը բռնազարթել են Բեսարաքիան, գին-վորները ներխուժել են մեծ հոր տուն, թալանել են ու սպանահարել 88-ամյա Չինարովին, իսկ նրա կնոջն ու ընտանիքի մյուս անդամներին ախորել են Սիբիր, որտեղ նրանց մի մասը մահացել է:

Ազնա Զինարդվան 1917-ին որպես բուժիչը ծառայել է Թուրքական ճակատում՝ չափավոր հորդ, որը «վախենում էր նրա հայկական ծագման դաշտառում, նոյնիսկ եթե ազգանունը ավանդական «յան» Վերջապերությունից փոխված էր ռուսական «ով» Վերջապերությամբ»։ Ազնա Զինարդվան աղաքա ամուսնուն հանդիմել է ռազմաճակատում, եւ չնայած հոր ընդդիմությանը՝ անուսանացել նրա հետ։ Թամարան նրանց միակ դրատը էր Աղջկա մանկության լավագույն հոււժը՝ կաղված են եղել դատիկի ամառանոցի, խաղողի այգիների, թերթահավաքի հետ։ Նրա ամճռամայի հիշողություններից է եղել հայ կաղ ճուրացկան Կարապետը, որին նա իր հոււժագործ մի ամբողջ գոլփու է նվիրել (տես այդ գիշի՝ մեր կատարած հայերն թարգմանությունը՝ «Ազգ», 20.06.2009):

1926-ին վեցամյա թաճարան մոր հետ տղափոխվել է Փարիզ, որտեղ հաստապած հայրն աշխատելիս է եղել որդես ռուսական մանուկի լրացրությունը: Երևու աշխատ

անց գաղափարական հայր Վերաբարձի է ԽՄՀՄ օգտակար լինելու նոր հասարակարգի կառուցմանը: Բոլեւեկիներին չին մակրող տիկին Զինարվան մնացել է Փառքի դիզայն, իսկ Եվսեև Ուկենչովին Քրամահանության լրտեսության մեջադրամներու գնդակահարել են 1937-ին: Գրեթե 75 տարի անց Թամարան կարողացել է գտնել Մոսկվայում հոր Երկրորդ ամուսնությունից ծնված Եղբոր՝ ուս Ծանավոր գրող սցենարիս, մի շարք գրեթի հեղինակ Ալեքսանդր Ուկենչովինի:

Հոր հերանայլոց հետև Թամարան սկսեց կազմակերպությունը: 10 տարեկանից Փարիզում հաճախել է Օլգա Պրենդար ժենևկայայի դարի ստուդիան, կարծ ժամանակում առաջադիմություն: 1931-ին հյուրախաղերով հանդես է եկել Մարոկկոյության Ազգի ժողով, որտեղ նրան ներկայացրել են որպես «աշխարհի ամենափոփոք բալետի նան»: Քաջորդ տարի այցելելով Ռուսիա՝ Ելիա Աննա Զինարովան կազմակերպել է դասեր Ելույթներ ծննդավայրում: Թամարան ավագակցել են զմչու երաժշտական

ցումներից սի լավիսը: Խակ նրա ծայրը
Աննա Զինարովան, հիմնել է սեփական
դերձականոց, տարիներ շարունակ բաժ
րական գգեսներ կարել բալետային խմբը
ին եւ ավարտական օպերայի համար:

Սիրենյում 1943-ին Թաճարա Զինարար վաճ հանդիրել է զինվորական ծառայության մեջ գտնվող դեւասան Փիթբ Ֆինչին (1912-1977), որի հետ եւ անունացել է: Ավտորայինայում Ֆինչ անուսին ներդ համատեղ նկարահանվել են «Եվրիս» սյան աղյուսամքությունը» ֆիլմում (1947) Նրանց կյանքին վճռորոշ է եղել հանդի

բալետային խմբերին՝ ողուսատակյան հյուրախաղերի ժամանակ: Նրա թարգմանական ծառայություններից օգտվել են Գյոյջինա Ուլանովան, Նինետ դը Վալուան, Ալիսիա Մարկովան, Էնթընի Դաուելը եւ բալետի այլ նեօնություններ: 1989-ին որպես թարգմանչուիկի մասնակցել է Լոնդոնում Հայաստանի երկրաշրջի զոհերի հիշատակին տրված մեծ գալա-համերգին:

Թաճարա Ջինարովան հանդես է եկել նաև որդես գրող, հրատարակիչ է «Փոքրիկ թագավորը». խան եւ մեկ գիտերվա գիրը» համուր եւ իր բալետային հումուրը Լունորնի «Դանսինգ թայմ» հանդեսում: Ավստրալացի գեղանկարիչ Ֆրեդ Բրինը (դարսուհու նշանածը, որը զոհվել է Գերմանիայում, դատերազմի ժամանակ) ստեղծել է Զինարովայի դիմանկարը, իսկ անզիացի արձանագործ Թոմ Սերիֆիլդը կերտել է նրա բրոնզե քանդակը Շենքերազարյանի ութում: 1997-ին Սովորվայում Յուրի Գրիգորովիչը նրան դարձեատել է Կյազիլեկի անվան մերակու:

2005 թվականին Զինարովան կրկին հայտնվել է բալետասերների ուսադրության կենտրոնում՝ ընորհիվ Դան Գելլերի ու Դայնա Գոլդֆայնի «Բալետ ոյու» փաստագրական կինոնկարի: Վերջինում Զինարովան, ի թիվս 20 այլ արժիսների, խոսում է այդ խմբի գործունեության մասին, մասնավորապես նույն, որ բալետի գործը «դաժան է, ուստի դաժան»՝ հիշելով, թե ինչուն է Բալանչինը մի անգամ ներժել Ալեքսանդրա Դանիլովային տալ մի դեր, ասելով, որ նա՝ 27-ամյա դարուիհին, «աս ծեր է» այդ դերի համար... Ֆիլմը դասկերում է 2000-ին Նյու Օրլեանում «Բալետ ոյու» խմբում երեսէ հանդիս եկած դարու-դարտիկների հավաքը, որոնք մինյանց չեն հանդիդել առավելագույնը 40 տարի: Ֆիլմում եւելում են շարժառողին գանձած Միա Սլավենսկան, որը դիտում է իր ջորամյա տարիի լուսանկարը, 82-ամյա Նատալյա Կրասովսկայան, որ մնացել էր նոյն ոչրուսին՝ փորձելով իր երեմնի խաղընկեր Զորգ Չորիշի հետ միասին դարել Ժիզելի եւ Ալեքսի առաջին հանդիդան ժամանը եւ ուրիշներ: Այս հավաքույթին Զինարովան հանդիդել է նաև երեմնի «մանուկ դարուիհներից» երկուակն՝ իրինա Բարնովսկային եւ Տայչանա Ռյաբուշնակյային...»

«Բայե ոյնսի»՝ լեզենդար դաշտած «բեյրի բալեթինաները» Երկար են աղբւել: Թաճարա Թումանովան մահացել է 1996-ին, 77 տարեկանում, Տայյանա Ռյաբուչնակյան՝ 2000-ին, 83 տարեկանում (Երկուսն էլ՝ Կալիֆոռնիայում), Իրինա Բարնովան՝ 2008-ին, 89 տարեկանում, Աննա Վոլկովան 2013-ին՝ 96 տարեկանում (Երկուսն էլ՝ Ավստրալիայում): Վեցին «բեյրի բալեթինա» Թաճարա Զինարդիկան կյանքից հեռացավ 98 տարեկանում, Խողամիայի Մալաքա խոյափում...

«ԱՐՓԱ» ՄԻՋԱՎԱՐԴԱԿԱՆ ԿԻՆՈՎԻԱՐԱՏՈՒՆՐ

20 surtlywā

Ծրագրեն արդեն ընթացի մեջ են հանդիսավորաբես նեւլու նոյեմբերի 3-5-ը ԱՐՓԱ միջազգային կինոփառատոնի 20-ամյակը, որն անցկացվելու է Լու Անջելեսի դասմական՝ «Եղիշտական» կինոթարունում: Երեք օրերի ընթացքում ցուցադրվելու են լիամետրաժ եւ փաստավակերական ֆիլմեր աշխարհի սարբեր երկրներից: Բացման օրը ներկայացվելու է ֆրանսիական «Դալիդա» ֆիլմը՝ նվիրված Եղիշտոսում ծնված ճանաչված երջունուն, ով ողբերգականորեն վախճանվեց 1987-ին Փարիզում, 130 միլիոն սկավառակ վաճառելուց հետո: Ֆիլմի ռեժիսորն է Լիզա Ազուելոսը, դրոյլուստեմերից մեկը՝ Կիվիեն Ասլամյանը: Դատով ուժարության արժանի ֆիլմերի բվում են «Սրբայվլ Փիքչերի» «Intent to Destroy» (կործանելու մասրություն) եւ ֆրանս-իրանանյան համատեղ արտարության «The Traveller» (ճանապարհորդ) կինոնկարները: Առաջինը Զո Բերլինգերի ֆիլմն է, որը «Խոստումը» (The Promise) կինոնկարի հետեւով ննարկում է Հայոց ցեղասպանության ժիտողականության թեման: Երևորդը դաստում է Լիբանանի գյուղերից մեկում աշխարհի շուրջ ճանապարհորդելու երազակցերու պարագաների առանձնահատկություններին:

զանոներով տարված Աղճանի զարմանալի արկածների մասին:

Կիբուֆառատոնի օրերին դաշվագոր կոչումների արժանանալու թվում են լինելու իոլանդացի սցենարիս և ռեժիսոր Թերյան Զորյանը, հետմահու՝ Ջրիս Զորնելը՝ «The Promise» ֆիլմի նոյնանուն երգի հեղինակն ու կատարող, դերասան Կարլ Ուերքը («Ուրախ Ձիմոնը», «Փորիկ Սիմին», «Դեմին եւ կապոյս ծովը» ֆիլմերից) և Ալեքսանդր Դինելարիզը («Թիկնալի» գրքի հիմքում գրագիրը) և Գլորիա Էսթեֆանին նվիրված «On Your Feet» երաժշտական տեսակ հեռենալու:

Երածօսական դիմու հեղիսակը):
Որդես անկախ կինոփառատոներից ամենահներից մեկը՝ ԱՐՓԱ-Ն միշտ ձգտել է կամուրջ հանդիսանալ տեղական, միջազգային եւ հայկական կինոնկարների միջեւ եւ հաջողությամբ առաջ է տարել իր այդ առավելությունը: Ավելի քան 150 անհաներ, խան տարիների ընթացքում արժանացել են դասվակոր մրցանակների իրենց ստեղծագործական աշխատանքների համար:

ԱՐԻ ՓԱՇԱՅ

Քանասիրական գիտությունների թեկնածու

Լավագույն վեղերն ու վիդակները ծնվում են, որմեսզի ցույց տան լյամփի անհարթությունները եւ ազդարատեն նաևն իես ոչ մի կերպ չհամաձայնվելու: Այդիսի գործեր ընթերցելիս հաճողվում ես, որ հաշվողականությունը հասարակությանը վայրէջների է տանում: **Արծովի (Արծվի Բախչինյան) «Այլաստանցի Մուչիկ Շայաստանցի»** վիդակը հենց այդիսի ենթատես ունի՝ չհարմարվել: Մի՞թե ձիւս է այն ամենը, ինչ հրամցնում են. անզամ հատուկ անունները, բոլորի կողմից ընդունված բարերը: Եվ այս ամենը վիդակի սկզբից մինչեւ վերջ հաստառում է Մուչիկը նոյն ինք՝ Թաթուլ Թաթուլյանը: Տաղանդավոր այս մարդը, որ նկարչության մեջ է գտնում իրեն, թափառում է ամենու՝ այդուես ել չհասկանալով՝ որն է այն վայրը, որտեղ լիովին երջանիկ կզաք, ովքի՞ւ են այն մարդիկ, որոնց իես կուգենար ապրել: Եվ լուր կրում է Շայերենիի ցավը՝ նսու երթե չիեռանալով նրանից: Նա հավական կերպարն է այս հայերի, ովքի հեռվից են սիրում Շայերենիը՝ կարոնի մեծ չափարաժնով: Յոթ տարին մեկ Շայաստան այցելող Մուչիկը կարծես երկրագնդի վրայով հաղթել բայլող մեկը ինք, որն անվերջ ուսաղում է:

Վկիրակն ընդգրկում է, ֆարուլային բնորոշ զարգացումներով՝ 20-րդ դարի 60-ականներից մինչ չեւ մեր օրերը, այսինքն՝ անդրադարձ է այդ ժշգանի ամենահիշութան դեմքերին, հերոսների ուլրերով լատում է հասարակական կյամի ողջ անցույրածը, Հայաստանի տակնույթը, մարդկանց թափուն երազանիներն ու լատկերացումներ կյանի ճամփն: Այս ամենի կենտրոնում Մուշիկն է՝ իրաւունարտությունը և առաջարկությունը:

անկեղծությամբ։ Գրողը ոչ միայն թափուն անկյուն կամ գաղտնիություն չի դահում ընթերցողին։ «մատուցում է» իր հերոսին՝ հասանելով, որ գրական դառնությունը ազնվությունն ու անկեղծությունն են դայմանավորում երկի հաջորդությունը։

Ղեղինակը շերս առ շերս բացում է հերոսի կյանքը, այդիսպէ՞ մի ամբողջ սերնդի կենսագրություն: Ունենալով գրեթե ամեն ինչ (հոգեւոր եւ նյութական հենակետեր)՝ նա (եւ նրա դես՝ շատերը) «դուրս է նետվում»՝ իր կայանալու եւ հստատելու, որն այդպես էլ չի հաջողվում: Մուչիկն իսկապես զբաղված է վագելով: Օսար բոյրեր կանչող են թվում, հավաքած ներօնչող: Լեհասան Ֆրանչիա, Ամերիկա, Արգենտինա... Աշխարհի հետ է, նրա միջով՝ այդ բոյր երկրների նյարդաբերով: Ամեն նոր երկրում նոր եւ, թվում է, ամենամեծ սերեւ է սրբաւում իրեն, ամեն բաժնումից հետո՝ նոր կիրք: Բայց բոյրն է՝ ժամանակավոր, անադյագա, ինչողես դարզվում է Եվ միայն մի դասահական հանդիդում դիմու որոշ որոշ նրա ճակատագիրը, մի բանի օրվա վայելը մարմնավորված կանգնի իր դիմաց եւ ասի՝ ահա՞ բո՞ որդին, այն, ինչ չարեցիր դու կանեմ ես: Ես կապրեմ fn եւ իս երկրում, կյացաւմ fn լածը: Այս

Ճանարտությունն է համառու ընթերցողի առաջ ստեղծագործության վերջին էջերում:

Արծուին ընթերցողի սեղանին է դրել մի աւ հետարքրական վիլակ, ինչու ինքն է անվանում՝ անթարգմանելի: Անգուստ ծիծաղ առաջացնորբազմաթիվ հաւածների խորից լսվում է գրողի հառաջանելու ցավը իրականության նկանաճք, այնուև, ինչու ԿանորՊարոնյանի «Մեծապահի մու-

րացկաններ» վելորմ: Ժողովրդի դախոսակցական, Երբեմն «առ թույլատելի» բառերի կամ ժամանակներում գոնի տեղին կիրառություններու ու օսարաբանություններն էլ այս վելի են խացնում միջավայրը՝ կենդանությունը, լսելի են դաշտական նոր ձայներ, որ մինչ այդ չէին «լսվել»: Այլ երկրներու եւ ժողովուրդների կենցաղը բարերը, սովորությունները գործու ողք տային է ոչ ինքնանդատակն ու հրանով նա դաշյալ ընդգծությունը է հակադրությունները Մուչիկը եւ նրա ցշապահ միջեւ՝ որպատճեն դահելով մասամբ լարված ու տրուիլու: Այն, այս հերոսի միջև դակասում է ելի՛ ինչու բան: Նա չի գՏնում իրեն, ինչու բան այսուհետ չէ... Այս ամենն արտահայտվում է անընդհատական շարժմանը, հետաքրքրացած երկխոսություններում: Վկանակ դակն արագընթաց տեսնո՞ւ ունի այս առողջությունը առկա է մի կարեւություն առաջնահատկություն՝ առ ձակի դիթմը փոթորկուն է: Այս հաճախ դայթում է արտասպառ մի նոր գրտեսկից, էղատաճից բառախաղից, frfջ հարուցություններից, անսովոր նկարագրություններից:

րությունից, որի վերջում հնչանակ եղած դարձակազմիկ իր ճանաչությունը փակում է եւս և ստացված տեսարան: Սա նաև բատերականացված վիլյակ յուրահատուկ բեն, որտեղ կարող են միանգամից շատեր լինել: Եթե ունենալի վար եւ արտահայտ նկարագրությունները եւս հեռացնեն գրողի ուժադրությունից, ինչ չեն հաճախ է անտեսվում վերջու ուղանի հայ եւ համաշխարհական յին արձակի համապատերությունը: «Այլաստանի Սուչիկ Յայա տանցին» վիլյակը դիմի նշանակությունը արձակի զարգացման ուղիներից մեկը, բայց ու ուղադարձային է՝ բերում նորությունների խունը: Յոգեգանները յան եւ իրականության բարձրացնելու համար ազգային հոգեբան նության շահ գծերով: Իր նաև հայացնով ջարդում է մի շահ կարծրանշեր՝ վիլյական լեռները վի եւ նատօնության առունությունը: Բազմաձայնությանը, ինըն մի հերունների առանությանը դասումի բափանցիկ սրաց սությանը, այլ ժողովուրդների կենցաղի, հանդերձանից գործադրությամբ՝ դարձայ իր բարձրացնելու համար:

շաղրդական կենտրոնում է դահլիճ հայ մարդու՝ թափառել սիրելու եւ ամենու լինելու մարմազը: Պատմողը հետևում է ուղիկ (թափառական) Մուչիկի վիլական ընչառությանը՝ բոլոր բայլերում երթե չկտելով նրան դեմքերի զարգացումներից: Այս առօնու ձիս է ընտրված վիլակի վերնագիր:

Վիլակը ժամանակի մեծ
ընդգրկում ունի՝ անընդհատ
բացելով նրա սովորությունը, բայց նույնական
արձանական արժանությունը, դաշնական
անցելու... Պատմողը սա-
հուն անցումներով է տանում հե-
րոսի եւ Երկրի կյանքը, որ հա-
ճախ միանում ու նույնանում
են: Արտիուս չափազանց ծի-
ծաղելի, ներին հոսում՝ դրա-
մատիկ՝ տախու է ժամանակի
ախտամիջնություն, ամենակարեն-
ուր՝ դրանցից թռափակվելու բա-
նալինություն: Այն խսցումն է հայ-
կականության բազմաեւրո-
գույների եւ ինքնաշխիմ բնավո-
րությունների, երեմն կարողա-
նում է ընդգրկել անընդգրկելին: Ավել Բակունցը «Կյունես»-ում
ստեղծեց ազգային գույների,
տրամադրությունների, բարերի,
մարդկային նկարագրերի, իին ու
ժեմուող բաղադրի կերպար:

Արծովին, իր վիդակում ներկայացնելով հայ իրականությունը, առաջ տարավ մարդու ճակատագիր՝ մեկ մարդու առանձին կերպարը դարձնելով համոզիչ եւ ընդհանրական, հստակ ցոյց տալով, որ աժսարհում կախարդական ու գումավոր երկներ չկան, բանի դեռ մարդու երջանիկ է:

Սա «ձայնային» արձակի վառ օրինակ է, տողերից «լսվում» է կյանքը, որ երեք կամգչի առնի: Մուչի՞նը... Նրա ճակատագիրը: Պատմողը շարունակում է զարգացնել նրա կյանքը, որը շատ անելիքներ ունի: Նա դեռ հիսուն տարեկան է...

◀ F Գիրիժորը, որի առաջ դրված է լուսահույսը, եթե չսանա որուակի հմտաբներ, «Ե» լայրուական որու-

ՄԵԿԱԲԱՆՄԱՆ ԱՆԻՎԱԼԱՆ ՃԸՄԱՐՏՐԱԳԻՒԹՅՈՒՆ

Ժողովում երեք չունենան լրասավորյալ Ոգի, խորը եւ բազմակողմանի գիտելիներ, արարման կարողություն, ի վիճակի չեն լինի ի հայս բերելու այն խնդիրները, որոնի առկա են ստեղծագործության մեջ: Մաս դեմք բոլոր ժամանակներում, կոմմոնիտուրը միշտ էլ բողոքի են, հասկացես՝ Բերիովենը: Պատկերացնո՞ւմ եմ, այդ Մեծ Հեթանոսը (այդպես էին անվանում Գրոթեհն, ես էլ Բերիովենին են այդպես անվանում), ինչ կատարողության կիասմեր, եթե հանկարծ լսեր, թե ինչպես են աղականում եւ աղավաղում իր երածության Ոգին մեր ժամանակներում՝ նաև թատրոնի սինթեզում 7-րդ սկզբանականում եւ խորոշ սինթեզում՝ հեթանոսական դարի աղոթեազում, վերածելով անկիր, անկամ, չեզոք սերի ինչ-որ մի բանի...

Ծա կարեւոր եմ համարում գործիքավորման ուսումնասիրումը, որը կարեւագոյն մասն է ստեղծագործության հոգեբանության, կոմորգիսորի իմբնասահայցման: ճշտել «խոսող» դառնաների նշանակությունը, ուսափել իմանացիան, հետեւել հնչյունի գոյների եւ նրեւանգների փոփոխությանը, նրանց խաղին, էներգիայի ձիւս բաշխմանը բարձրակետեր կառուցելիս, զիսավործաների եւ ենթակաների հարաբերությունների պահպանը:

Պարհեստան տարածք է, երածութական տարածք: Նա սկսում է հասկանալի դաշնայի, երբ իրենց զրադպութ է Ողին: Դիրի-

մասն մշակմանն ու դրանցով հասն ամբողջական կառույցի կերտման, տեմ դին՝ իրեւ կառույցի զգայական իյու վածի, ունենալ ականջ, որն զգում է հ չունը, ճաշակ՝ դեռի հնչյունը: Ճնշու ինչ-որ դատարկ բան չէ: Ինձ համար կ րեւոր է հնչյունի փիլխոփայությունը, հ չունի հոգեբանությունը: Այսրավիճակը համոզմաք՝ «Բեթիկվենի իսկական ն ծությունը հնչյունային բարձ որա սուբյեկտացն է»: Ես փորձում եմ կառու ցել կոմոդիուրի «նախագիծը»՝ դա տիտուրը, համարատասխան հնչյունու դրա համար օգտագործելով հնչյունի փ փոխվող յուրահատուկ հոգեբանակա բնույթը: Ճնշյունը սինվոր է, ձայնայ ազդանուան, որը ինֆորմացիա է կրու հնչողության բարձրության մասին մյուս սինվոլների հետ հարաբերվելու ռազ է բերում ինացության հնարավորություն՝ հասկանալու նրանց միջեւ ծնուռ առած նյութը՝ երաժշտությունը: Կարեւու ինք հնչյունը չէ, այլ հնչյունների հարա բերակցությունը: Ինտելեկտից զուրկ, ա բա ներաշխարհով դիրիժորի համար ա հնչյունները լսելի չեն: Միայն ինտելե տուալ, հարուս ներաշխարհով ապրու դիրիժորին լսելի այդ հնչյուններին, դրա ստեղծագործաբար ընկալող, ստեղագ ծաբար գործող դիրիժորը կվարողան դեմք ամ: Կամիսազգական կոմոդիու մսի ընթագմ:

Տիեզերքով գրաղվող գիտնականները փորձում են հասկանալ՝ ինչդես է Ոչնչի մեջ առաջացել Մեծ Պայքյունը: Այդ Պայքյունը ունեցել է Պատճառ: Մինչ Պայքյունը, ժամանակը գոյություն ունեցել է, թե՞ գոյացել է Պայքյունից հետո: Դիրիժոնները նույն գիտնականներն են եւ դես է փորձեն հասկանալ երաժշտական տարածությունը՝ դարձիս նրանում տեղի ունեցող Պրոցեսները եւ այդ Պրոցեսների ներին հաճարդան կանոնը: Կատարողը հսակ դես է իմանա, թե ինչ դիսի մոտեցում, ինչտիսի գեղարվեստական շեշտեր են ամիրածես ստեղծագործությունը կատարելիս: Կարձ ասած՝ գիտակցված ընթերցում: Եթե դա չկա, ապա տեխնիկալես ամենակատարյալ ընթերցումն իսկ դառնում է անհնաս: Կատարողը կանուր է կոմղողիսորի եւ ունկնդրի միջեւ: Դիրիժորի հոլգական եւ մտավոր կարողություններից, նրա ստեղծագործական մտիք թափից, նրա անհատականությունից, դարձիս մեջ խորանալու ընդունակությունից է կախված մեկնարանությունը, մեկնարանության իր ծանաբացիությունը: Այսինքն հանդես բերել իմնուրույն մտածողություն՝ մեկնարանման հիմնական դայմանը: Իդեալական կիխներ ոչ միայն գիտակցել, այլ նաեւ գիտակցել, որ գիտակցել ես: